

Halis-év-könyv

Halis-év-könyv

Szerkesztette: Czupi Gyula

Nagykanizsa, 2005

Támogatók:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Nagykanizsa Megyei Jogú Város
Oktatási, Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottság

Könyvtárpártoló Alapítvány Nagykanizsa

Szerkesztette: Czupi Gyula

A szövegeket gondozták és a szerkesztést segítették:

Kardos Ferenc

Kocsis Katalin

Nyomdai előkészítés:

Tábori Imre

Tábori Zita

ISBN 963 229 085 2

Kiadja a Halis István Városi Könyvtár

8800 Nagykanizsa, Kálvin tér 5.

Telefon: 93 509 500

Fax: 93 509 521

Honlap: <http://www.halisanagykanizsa.bibl.hu>

Honlap, ahol a kötet is elérhető: <http://www.nagykar.hu/>

Készült a Kanizsai Nyomdában, felelős vezető Brenner Árpád

Szerkesztői köszöntő

Kedves Olvasó! Olyan évkönyvet tart kezében, melyből a Halis István születésének 150. évfordulója alkalmából meghirdetett Halis-év ünnepi alkalmairól, Halis István életéről és életművéről, a Halis István Városi Könyvtárról, a nagykanizsai könyvtári múltról is sokat megtudhat. Megjelennek benne azok a hétköznapiak is, melyek az örökké változó módszereket, a távlatos elképzeléseket, szakmai programokat és a sok apró ötletet, eseményt, folyamatot, technológiai és technikai megoldást is szülik, melyek mindig olvasóink igényes kiszolgálását, segítségét célozzák. Így tehát emlékező és módszertani kiadványként egyaránt olvasható kiadványunk.

Elgondolásunkat először egy pályázatban fogalmaztuk meg, s úgy tűnik, sikeresen, hiszen az NKA, a város kulturális alapja és a Könyvtárpártoló Alapítvány is támogatta a kiadvány elkészítését. Köszönjük a támogatást, boldogan tettünk eleget a belőle fakadó kedves kötelezettségnek.

Nemcsak emelkedett hangvételű, összegző írások kerültek a kötetbe, hanem korábban nem közlésre szánt, könyvtárunk életének egy-egy szeletét leíró, vázlatosan megrajzoló szövegek is. Ezeknek az írásoknak a közlésével betekintést adunk azokba a csakis személyesen emberinek nevezhető motívumokba is, amelyek megnyilvánulnak bennünk, könyvtárosokban. Ez az ambíciónk valódi könyvtáros motívum: kinyerni a köz hasznosítására alkalmas tartalmakat ezekből a munkákból is. Ezek az írások ráadásul kettős értelemben forrás értékűek: nemcsak az író láttatta könyvtárat mutatják be, hanem az írás korszakának hangulatát, szóhasználatát is jól illusztrálják.

Természetesen semmilyen értelemben nem törekedhettünk teljességre. Kötetünk nem más, mint pillanatfelvétel, keresztmetszet könyvtári jelenünkről, korunkról, melyben régebbi pillanatokat felelevenítő emlékek, s a jövő felé irányuló törekvések egyaránt jelen vannak. Ha egy-egy írás egészére kíváncsi valaki, úgy e kiadvány elektronikus változata mellett megtalálja a www.nagykar.hu honlapcsalád lapjain, ugyanitt folytatni is kívánjuk ezt az emlékező és módszertani munkát.

Nem örökíthettünk azonban meg, vagy csak vázlatosan említhettünk nagyhatású, fontos folyamatokat: ilyen például a könyvtár építése, az építés során szerzett könyvtárosi tapasztalat, könyvtárunk integrált könyvtári rendszerének, a Textlibnek sokféle hasznosítása. Ezekről azonban többször beszélhettünk konferenciákon, más kiadványokban, és legfőképp internetes honlapjainkon. Nem közlünk bibliográfiát azokról a publikációkról, melyek könyvtárunkról szólnak, és azokról sem, melyeket könyvtáros kollégáink tettek közzé, mert erre alkalmasabbnak találjuk az internetet, és folyamatos karbantartásra is ez ad módot.

Kedves Olvasó!

A szerkesztő nem más, mint egy speciális feladattal birkózó olvasó. Ahhoz, hogy kedves és meleg érzéssel telített legyen ez a feladat, szükséges a témához való vonzalom, ebben nem volt hiány a munka során. Ezt az érzést erősítették munkatársaim, akik végig segítettek, különösen hasznos volt Kardos Ferenc és Kocsis Katalin kollégám munkája. Tábori Imre és Tábori Zita pontos, odaadó és konstruktív számítógépes támogatása pedig minden elgondolást megvalósíthatóvá tett.

A feladat specialitása pedig abban állt, hogy úgy válogassunk, úgy tálaljunk a sokfajta írásból fontos gondolatokat, hogy azok izgalmasan, sokféleképpen rajzolják ki azt a pályáivet, melyet például könyvtárunk futott, fut.

Reméljük, meleg érzéssel telített lesz a kötet lapjainak forgatása is, mert kedves könyvtárát leli meg benne az olvasó.

Ajánlom kötetünket és könyvtárunkat is: lapozzon bele, látogasson be hozzánk!

Czupi Gyula

A névadástól a Halis-évig

A névadás (1999-2001)

A nagykanizsai Városi Könyvtárban már korábban is felmerült, hogy az intézmény vegye fel valamely személyiség nevét. 1999-ben, amikor az új, eredendően könyvtár céljára tervezett épület megépítésének reálisra vált az esélye, meg is fogalmazódott a gondolat.

A lokálpatrióta szándékkal indult kezdeményezés nyomán, az igazgató javaslatára a Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság pályázatot jelentetett meg 1999 végén, melyben a névadó személyére várt javaslatokat. Ez egyben a névadás „társadalmasítását” is jelentette, hiszen egy, a várost és régióját felölelő mozgalmat is elindított. Ennek a megoldásnak az lett a legfőbb hatása, hogy a továbbiakban minden Halis Istvánnal kapcsolatos megmozdulásunkat, ünnepségünket kitüntetett figyelemmel kísérték és kísérik nyomon ma is az olvasóink, a város vezetése, a Halis család leszármazottai, a lokálpatrióta egyének és szervezetek.

A pályázat teljes szövege a Zalai Hírlapban 1999. december 27-én jelent meg:

Névadót keres a könyvtár

A Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság felhívása

Kiről nevezzék el a nagykanizsai Városi Könyvtárat?

Várhatóan 2001-ben új épülete lesz a nagykanizsai Városi Könyvtárnak és ugyanebben a esztendőben 50 éves lesz az intézmény.

Szeretnénk, ha ebből az alkalomból felvenné egy arra érdemes nevét a várost és régióját szolgáló információs központ.

A vidéktünkön hosszabb ideje folyó könyvtári tevékenység történetének és jelenének következetes feltérképezése megkezdődött a Könyvtárak Dél-Zalában című nemrég 2000 példányban megjelent 80 oldalas kiadványban. Több könyvtártörténeti dolgozat is született, melyek ismertetésére 1999. ok-

tóber 6-án konferenciát szervezett a könyvtár, további munkák születése a remények szerint egyre bővíti és mélyíti ilyen irányú ismereteinket. A jövő leginkább azokban a tervekben testesül meg, melyek az új könyvtárépülethez készültek.

Ebbe a folyamatba illeszkedik a névadó kiválasztására kiírt kezdeményezésünk. Szeretnénk egyfajta város és vidéke történeti ki kicsoda összeállítását is elindítani azzal, hogy javaslatokat kérjünk a Városi Könyvtár névadójára. A minél teljesebb és pontosabb életrajz összeállításával megfelelő érveket kapnánk, melyek alapján dönteni lehetne a személyről. Abban bízunk, hogy a pályázat eredményeképpen a későbbiekben utca- és más intézmények elnevezéséhez is megfelelő „kínálat”

állna a döntéshozók rendelkezésére.

A történeti életrajzok összeállításához természetesen a Városi Könyvtár minden segítséget megad. Amennyiben felhívásunk visszhangra lel, szívesen kezdeményezünk olyan nyilvános beszélgetéseket is, melyeken a „jelölteket” az ajánlók részletesebben is bemutathatják. Az életrajzok közzétételéért mindent megteszünk (újságok, Internet).

A javaslatot a Városi Könyvtár címére kérjük postázni:

Városi Könyvtár
8800 Nagykanizsa, Ady u.
14. Pf.: 193.

A javaslat beküldésének határideje: 2000. január 31.

Kérjük a város polgárait, diákjait, szervezeteit tegyék meg javaslatukat.

A pályázat eredményességéről és a további tennivalókról így fogalmazott Czupi Gyula igazgató, a Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság tagja a bizottságnak küldött 2000. szeptember 26-i levelében:

A könyvtár névadására közzétett felhívásunk sikeres volt. Rövidebb és hosszabb írásművekben kaptunk javaslatokat. Legépelve meghaladja terjedelmük az 50 oldalt. Igyekeztem a terjedelmesebb munkákból a lényegét fő indokként ide idézni, csak kevés alkalommal foglaltam a magam szavaival össze az érveket.

Továbbra is azt javaslom, hogy a télen kezdjünk társadalmi vitát a javaslatokról.

A levél mellékleteként szerepelt az a javaslatokat összesítő táblázat, melyet ma a könyvtár honlapján tekinthet meg minden érdeklődő a főlap „névadásról” című linkje alatt (<http://www.halisnagykanizsa.bibl.hu>). Itt csak a javasolt neveket soroljuk fel, zárójelben az I-nél magasabb javaslati számmal:

Barbarits Lajos; Bátorfi Lajos; Batsányi János; Batthyány Lajos; Bertha Bulcsú; Bója Gergely; Csány László; Papp Simon; Fáy András; Halis István (5); Kanizsai Dorottya; Kanizsai János; Kanizsai Orsolya; Károlyi Mihály; Kézai Simon; Kölcsey Ferenc; Morvay Gyula; Nádasdy Tamás; Neményi Imre; Szentkuty Pál; Virág Benedek (2); Wajdits József; Wlassics Gyula (2); Zrínyi Miklós.

A névadás kapcsán sokan ajánlottak országos hírű és Nagykanizsához kötődő személyiségeket egyaránt. A híres kanizsai gyógyszerész család egyik sarja, dr. Merkly-Belus József 2000. január 25-én kelt levelében úgy ajánlja Halis Istvánt, hogy megfogalmaz fontos kiválasztási szempontokat is: *Névadónak olyan személyt kellene, illene választani, aki Nagykanizsa történetéhez szorosan kapcsolódik. Miután a városnak régi, igazi értelemben országos hírű irodalmi személyisége nincsen, itt működött könyvért, városért lelkesedő személy nevét kellene választani.*

Elsőnek Halis Istvánt ajánlanám, volt városi tisztviselőt. Egész életét egy kanizsai könyvtár és múzeum létrejöttéért áldozta, melynek megalakulásakor, 1919-ben első vezetője lett. Maga is írt könyveket, nagyrészt Kanizsa múltjáról, helyi nyomdában kiadva.

A Halis család leszármazottainak egyike, Steinhardt László így ajánlja – utalva a közelgő évfordulóra is – pályázatában Halis Istvánt: *150 éves születésnapjára a könyvtár elnevezésével a város sugallná minden polgárának, hogy az érte fáradozónak nemcsak a munka, hanem a megbecsülés is kijár.*

A társadalmi vitákra 2000. november 27-én és december 4-én került sor az akkor még a kolostorépületben működő könyvtár zenei részlegében. Itt a javaslattevők felkészülten és érzelmileg is elkötelezetten vállalkoztak arra, hogy szóban érveljenek jelöltjük mellett. A vitát követően két név maradt az ajánlatban, Halis Istváné és Wlassics Gyuláé.

A felhívás sok, a város történetében jelentős szerepet betöltő személy nevét hozta a felszínre, akik érdemesek lehetnek arra, hogy akár más intézmény névadói legyenek.

A névadás folyamata mintául szolgálhat az intézmények közmegegyezéses, társadalmi vitát követő elnevezésére és inspirálhatja a városban, a régióban fontos szerepet játszóknak emlékének felelevenítését.

A névadási felhívás és azt kísérő események indították – Varga Mária kolléganőnk tanácsára – Illés Máriát Halis Istvánról szóló dolgozata megírására. A 2001-re elkészült munka máig a legteljesebb összefoglalás Halisról, ezért is idézzük fontos részeit kötetünkben.

2001-ben elkezdődött az új elnevezéssel kapcsolatos eljárás a fenntartónál is. Nagykanizsa Megyei Jogú Város Művelődési és Sportosztálya felkérte a könyvtár, hogy dolgozói nyilvánítsanak véleményt az intézmény elnevezése tekintetében.

2001. június 12-én a vitát követően 19 szavazattal Halis Istvánt javasoltuk a könyvtár névadójának. Wlassics Gyula 6 szavazatot kapott, 4-en tartózkodtak a jelenlévő 29 főből. A megbeszélésen az az álláspont alakult ki, hogy amennyiben Halis István lesz a könyvtár névadója, úgy Wlassics Gyuláról, amennyiben Wlassics Gyuláról nevezik el majd a könyvtárat, úgy Halis Istvánról legyen elnevezve a helyismereti olvasóterem. Ma ezért nevezzük helyismereti olvasótermünket Wlassics teremnek, melynek éke Károlyi Attila – Wlassics Gyula egyik ajánlója – ajándéka, a Joó Attila festette Wlassics-portré.

Hivatalosan 2001. június 26. óta nevezik a Városi Könyvtárat Halis István Városi Könyvtárnak Nagykanizsa Megyei Jogú Város a 2005/2001 (VI.26.) számú határozata alapján: *Nagykanizsa Megyei Jogú Város Közgyűlése a Városi Könyvtár elnevezése tekintetében a „Halis István Városi Könyvtár” elnevezés mellett foglalt állást.*

Néhány nappal a határozat megszületése után, 2001. augusztus 20-án az új könyvtárárpület átadási ünnepségének részeként Tüttő István polgármester a nagy számú ünneplő tömeg előtt ismertette a határozatot a névadásról és méltatta a névadót.

Halis István emlékének ápolása 2002 és 2004 között

Az immár Halis Istvánról elnevezett Városi Könyvtárban az avatástól kezdve folyamatosan ápoljuk névadónk emlékét, népszerűsítjük a példás kanizsait, aki teljes tevékenységével a város szolgálatában állt, ezzel mintát adva a nevével viselő könyvtárnak is. Arra törekedtünk, hogy ezt ne egyedül tegyük, hanem a család ma élő tagjait, a Halis-emlékek gondozásában társintézményünknek tekinthető Thúry György Múzeumot és a város lokálpatriótáit is bevonjuk ebbe a munkába.

Van már hagyománnyá vált ünnepünk is, a Halis emléknapi, ezen minden évben arra törekszünk, hogy névadónk működésének egy-egy újabb területére irányítsuk a figyelmet.

Halis emléknapi

A Halis emléknapiakat minden évben névadónk halálának évfordulója körüli időpontra szervezzük. Úgy látjuk, hogy a könyvtár munkatársai egyre jobban ismerik Halis Istvánt és korát, így képesek őt megismertetni és népszerűsíteni az olvasóközönség és a szakmai közeg körében. A program növeli közöttünk a mindennapi munkához szükséges kohéziós erőt, erősíti az együvé tartozás érzését. Néhány kolléga esetében még ennél is többet adnak ezek az események, hiszen ekkor előadói, demonstráló szerepben is megmutatkozhatnak a város előtt.

A Halis emléknapiok egyik jellemzője, hogy a család mindig a lehető legteljesebb számban képviselteti magát. Másik jellemzője a bensőségeség: hallgatósága nem nagy számú, de a korszak iránt érdeklődő lokálpatrióták mindig szép számmal vannak jelen. Szerkezete is állandósult az évek során: 2005-ig Halis István egykori szülőházánál megkoszorúztuk az emléktáblát (2005 őszére lebontották ezt az épületet, így 2006-ban már a könyvtárban, a Halis-év során felavatott portrédomborműnél helyezünk majd el koszorút). A koszorúzást mindig előadások követték, többnyire Halis István életútjával, munkásságával, életművével kapcsolatban.

2002. február 23. Halis emléknapi

A Halis István halálának 75. évfordulója alkalmából megtartott emlékülésen az alábbi előadások hangzottak el: Illés Mária: Halis István munkássága; Kunicz Zsuzsa: Halis-emlékek a Thúry György múzeumban; Czupi Gyula: Hogyan lettünk Halis István Városi Könyvtár?; Steinhart László: Halis István családja.

Ekkor rendeztük be két tárlóban azt a Halis emlékkiállítást a könyvtár és a Thúry György Múzeum tárgyaiból, mely állandó kiállításként, egyre bővülő anyaggal ma is megtekinthető a könyvtárban.

2002–2003. Halis István tartalom a könyvtár honlapján

2002 őszén kezdtünk egy új, helyismereti jellegű honlaptartalom kidolgozásához, melyhez 2003 tavaszán Nagykanizsa Megyei Jogú Város Kulturális Alapjából pályázati forrást is kaptunk. A honlaptartalmat Kanizsai Kincsesládá-nak neveztük el, s

szerkesztését, bővítését a nagykanizsai Thúry György Múzeummal közösen végezzük. Ebben a kincsesládában található meg internetes emlékhelyünk névadónk, a példás kanizsai életéről, műveiről. Elsőként a Halis életrajzokat helyeztük el itt, majd jelentősen bővítettük digitalizált Halis művekkel. E folyamatosan gyarapodó tartalom a helyismereti tájékoztatás, a Halis Istvánnal kapcsolatos információk szétsugárzása mellett úgy is hasznosul, hogy a Halis emléknapokon az előadásokhoz illő illusztrációkat is innen idézzük.

2003. február 22. Halis emléknap

Az emléknap programját Szabó Erzsébet könyvtáros kolléganőnk Zalai Könyvtári Levelezőben megjelent összefoglalója segítségével mutatjuk be:

Emléknapot tartottunk 2003. február 22-én, szombaton a 76 éve elhunyt Halis István, könyvtárunk névadója tiszteletére.

Az emléknap koszorúzással kezdődött Halis István szülőházánál a Petőfi utcában, a még ma is álló épületnél. A könyvtár dolgozói nevében Czupi Gyula könyvtár-igazgató koszorúzta meg az épület falán található emléktáblát.

Ezután a könyvtárba sétáltunk a Halis István kiállítás megtekintésére.

A megemlékezés előadások sorozatával folytatódott, ezzel felidézttük névadónk egész életművét. Halis István publikációi a korabeli sajtóban címmel beszámoltam újságírói tevékenységéről, arról, milyen sokoldalú volt és hányféle műfajban alkotott. Népszerűek voltak elbeszélései, regényei, színművei, tárcái. Írt történeti munkákat, melyek a város történetével foglalkoztak. Számtalan tárcát írt a Zalai Közlönybe, de országos lapokban, pl. a Vasárnapi Újságban és a Pesti Hírlapban is megjelentek írásai és regényei folytatásokban.

Könyvtárosaink egy-egy regényét dolgozták fel, és ismertették. Ruff Andrásné a Babóchayak életéről szóló művéről beszélt, Laczó Éva pedig Karbunkulus című regényét ismertette.

Ezt követően Kocsis Katalin a Halis István által szerkesztett Krónika című sorozatban megjelent katonanótákról beszélt és mindezt korabeli zenék lejátszásával színesítette.

Kardos Ferenc néprajzi szempontból foglalkozott Halis István műveivel és a múzeumban még fellelhető kis tárgyait vetítette elénk.

Végezetül Czupi Gyula elmondta: Nagyon örülök, hogy Halis István lett a névadónk. Amikor az ő emlékét ápoljuk, akkor a város kulturális értékeit is gondozzuk. Ma róla, pontosabban az életművéről szólt a nap.

2004. február 21. Halis emléknapi

Ha visszatekintünk az első két emléknapi programjára, átgondolt koncepciót láthatunk. Az első Halis emléknapi Halis István életét, a másodikn műveit mutattuk be vázlatosan. A harmadikon – a Halis életmű ismertetésének folytatása mellett – már Halis kora, kortársai és kultúrtörténeti hatásai kerültek előtérbe.

Ennek a szándéknak megfelelően az alábbi előadások hangoztak el: Illés Mária: Halis István kora és kortársa, Róth Miksa; Czupi Gyula: Mit ismerhetett Nagykanizsa török utáni időszakának történetéből Halis millenniumi összefoglalójának idején az érdeklődő kanizsai?; Kardos Ferenc: Történeti adatok megjelenési formái Halis István műveiben; Kocsis Katalin: Csokonai Kanizsán; Bognár Csilla: Ellenség kezében.

Még ebben az esztendőben új könyvtári eljárásunk, a digitális archiválás eredményeként a „Színes mozaik”, Halis legnépszerűbb műve három megjelenítési formában is belekerült a Kanizsai Kincsesládába, honlapunk egyik szolgáltatásába. A digitálisan archivált „Színes mozaik”-ból ezt követően bármikor létre tudtunk hozni reprint nyomtatott változatot, így készültek a kötet ajándékpéldányai is a Halis-évben.

2004 végére, három évvel a névadást és az új könyvtár avatását követően jelentős lépéseket tettünk a Halis hagyomány ápolása terén:

Voltak Halis emlékhelyeink (a könyvtári kiállítás, Halis egykori szülőháza, síremléke a Tripammer utcai temetőben, maga a könyvtár, és nem utolsósorban a világ bármely pontján elérhető internetes tartalom), voltak hagyományos emlékünnepeink (a koszorúzások, az emléknapi), voltak hagyományápolásban partner szervezetek (a múzeum, az önkormányzat kulturális és sportosztálya, lokálpatrióta körök) és egyének (a családtagok, a Halis-kutató), voltak eljárásaink – elsősorban a digitális archiválás – a Halis hagyaték nagy tömegben való demonstrálására és a Halis művek korlátlan számú kézbe adására, és voltak tapasztalataink nagyobb rendezvények szervezése terén (leginkább a 2003-as Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűlés tapasztalatait hasznosítva).

2004-ben tehát készen álltunk arra, hogy nagyobb szabású eseménysorozattal emlékezzünk meg névadónkról 2005-ben, születésének 150. évfordulóján.

2005 – Halis-év

A Halis-év könyvtárunk életében mérföldkő, hiszen első ízben hirdettünk meg történetünk során ünnepi évet, szerveztünk egész éven átívelő programsorozatot. Ennek az évnek azonban még különlegessége az is, hogy összekapcsolódott a könyvtárak hathatós közreműködésével lezajlott NagyKönyv mozgalom programsorozatával, s ez megsokszorozta a lehetőségeket.

Emlékévünk keretét a februári hagyományos Halis emléknapi és a szeptemberi emléknap adta. Az emlékév programját, hivatalos logóit, a „*Halis István, a példás kanizsai*” szlogent január 5-én mutattuk be a sajtónak.

Az emlékévre új levélpapírt és címbélyegzőt is szerkesztettünk, ezeket az egész emlékévben át használtuk kb. 10 ezer tételt kitevő levelezésünkben. Az épületünk előtti nagy formátumú, rendszeresen frissített programajánlónkon is folyamatosan népszerűsítettük az emlékévét.

2005. február 19. Halis emléknapi

Az emléknapi is az évforduló programjának ismertetése jegyében telt el.

Hogyan ünnepelhetjük meg méltón névadónk születésének 150. évfordulóját? – kérdeztük a program címében. A – ma már lebontott – Halis szülőház emléktáblájánál megtartott koszorúzást követően 15 órától az alábbi előadások, referátumok hangzottak el a könyvtárban:

Steinhardt László: Miért éppen Halis?; Kardos Ferenc: Halis napok 2002-2004.; Czupi Gyula: A HALIS-ÉV 2005.; Illés Mária: Hogyan használom az oktatásban Halisról szerzett ismereteimet?; Czupi Gyula: Halis-év-könyv; Tóth Judit (Deák Ferenc Megyei Könyvtár): „A nagy könyv”

Tóth Judit beszámolójának címe már jelezte, hogy a NagyKönyv programsorozat elindul, s egy másik könyvtári program, a *Lapozz bele – kattanj rá* is helyet kapott – jutalomkönyvosztással – a programban. Azonban e két esemény sem válik el Halistól, hiszen a NagyKönyv program helyi Nagy Kanizsai Könyv kínálatában Halis művet is ajánlottunk, s a *Lapozz bele – kattanj rá* programban készült iskolai segédanyagok is szép számmal hivatkoztak Halis műveire, elsősorban a Színes mozaikra. (A programokról a www.halisnagykanizsa.bibl.hu honlapról, illetve a www.olvasas.nagykar.hu honlapról tájékozódhatnak részletesebben olvasóink.)

Az emléknapon mutatta be az alkotó, Móricz István Halis István bronz emléktáblájának tervét. Az emléknapi Bázsó Adrien és Czupi Dániel felolvasása színesítette. Tolmácsolásukban Halis István műveiből hallottunk részleteket.

2005 márciusa és szeptembere között hirdettük meg a *Minden hónapra egy Halis!* programot, azt vállalva, hogy a példás kanizsai műveiből minden hónapban felkerül egy, vagy egy fontos részlet honlapunkra. Mára sikerült a legfontosabb műveket hozzáférhetővé tenni, nemcsak a Kanizsai Kincsesláda Halisról szóló lapjain, hanem a www.nagykar.hu adatbázisában is. Ez az akció azt is jól érzékeltette, hogy milyen gyorsan és milyen jó minőségben tudunk digitálisan archivált másolatokat létrehozni, és ezeket a digitális tartalmakat milyen sokféleképpen lehet hasznosítani.

Június elején tartott *NagyKönyv Olvasótáborunkban* megjelentek ezek a Halis tartalmak és maguk az eredeti művek is.

A táborban természetesen azokat a Halis szövegeket használtuk a leggyakrabban, melyek a kanizsai diákság szokásairól tudósítanak.

2005. augusztus 23-án Halis István síremlékénél koszorúztunk, és bemutattuk a családnak az addigra már elkészült bronz emléktábla portré részét.

2005. szeptember 24. Halis emlékünnap

Ez az ünnep, melyet a példás kanizsai halálának 100. évfordulójához közel szerveztünk meg, csúcspontja volt Halis-évünknek. Olyan programsorozatot sikerült ezen a szombaton meghirdetnünk, mely minden elemében Halis Istvánról szólt, s mely szép számú, sokszínű közönséget vonzott. A programot a város Kulturális Alapjából nyert pályázati forrás segítségével valósítottuk meg.

A programsorozat 2005. szeptember 24-én, szombaton, 10 órakor kezdődött a Halis István Városi Könyvtárban. Először Móricz István alkotását, a bronz Halis István emléktáblát avattuk fel. Az avatást emlékülés követte. Az emlékülésen Tóth Tamás könyvtárhasználó vállalkozó, Kiss Gábor, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár vezetője, Nagy Attila olvasásszociológus, Mikulás Gábor információbróker a könyvtárunkban folyó munkáról, könyvtárunkkal való kapcsolatáról beszélt. A programot Kardos Ferenc, a könyvtár igazgatóhelyettese zárta az internetes Halis tartalmak bemutatásával. 14 órától a NagyKönyv Olvasótábor résztvevői mutatták be a könyvtárat diáktársaiknak, a programban szerepelt a könyvtár bútorzatának mobilitását bemutató könyvvállány mozgatása is.

Ekkor biztosítottunk alkalmat arra is, hogy megismerhessék az érdeklődők a nagykanizsai kistérséghez tartozó könyvtárak számára létrehozott könyvtári honlapcsalád – www.nagykar.hu – alkotóit és üzemeltetőit, valamint az ennek az internetes eszköznek a felhasználásával kialakuló könyvtári szolgáltatásainkat. Példaként erre az alkalomra több tematikus honlapot is létrehoztunk: www.halis.nagykar.hu, a példás kanizsairól, Halis Istvánról és a könyvtárról; [14](http://www.olva-</p></div><div data-bbox=)

sas.nagykar.hu, olvasnivaló Halis műveiből; www.nagykanizsa.nagykar.hu, Halis városáról, Nagykanizsáról.

17 órakor a Nagykanizsai Gólyalásosok bemutatóját és egy közös könyvtár előtti gólyalásást élvezhetett a Halis emléknep közönsége (a városban kialakuló gólyalásos mozgalom egy Halistól vett részletben látja előképét).

Ezt követte az Egy oldal HALIS! című Halis-olvasó est. Az esten az erre vállalkozók felolvastak egy-egy oldalnyi szöveget Halis István életművéből.

A Halis-olvasó esten 24-en olvastak fel Halis írást. Két műből 31 oldalnyi szöveget ismerhetett meg a közönség. A felolvasott írásokat honlapunkról ki is vetítettük.

Gazdag Halis-évet hagytunk magunk mögött. Abban bízunk, hogy ennek a kötetnek a bemutatója méltó módon zárja le könyvtárunk életének ezt a szakaszát.

Móricz István készítette Halis István bronz emléktábláját, mely a Könyvtárpártoló Alapítvány ajándéka

Halis Istvánról

Halis István életéről, munkásságáról Illés Mária Zsuzsanna dolgozata az első összegezés. Ebből közlünk részleteket úgy, hogy az általa idézett részeket most „eredetiben” illesztjük szövegébe.

Öröm számunkra, hogy a témaválasztásban, a forráskutatásban, a dolgozat megformálásában s a kötetben közölt változat létrehozásában – úgyszólván minden lépésnél – jelen volt, segített a könyvtáros.

Illés Mária Zsuzsanna

Halis István 1855-1927

Helytörténész és várospolitikus Nagykanizsán

Szöveg 2001-ből

Bevezetés

Dolgozatomban Halis István (1855–1927) jogász helytörténési és várospolitikusi munkásságát szeretném bemutatni.

Munkámhoz a rendelkezésre álló források: Halis István művei, publikációi, kortársak írásai a szerzőről és műveinek kritikái, egyházi és iskolai anyakönyvek, jegyzőkönyvek, térképek, az írásait felhasználó kutatók művei; a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár kiadványai (2000–2001): meghívók, jubileumi újság; az oldalági leszármazottak feljegyzései, szóbeli emlékei.

Az oldalági leszármazottak közül kettő él, akik gyermekként még ismerhették dédunokabátyjukat, Halis Istvánt: Steinhardt Lászlóné (sz. Gerócs Ilona 1916) és Dárdai Zsigmondné (sz. Metz Erzsébet 1921). Ők Halis Katalin, illetve Halis Teréz dédunokái. Visszaemlékezéseikkel nagyban segítettek munkámat.

Az eddig még nem publikált életrajzi adatokat, Halis István kéziratos feljegyzéseit a család „levéltárosától”, Steinhardt Lászlótól kaptam meg. A rendelkezésemre álló források így is nagyon szűkösek; a városi iratok zöme megsemmisült, több esemény már csak Halis István műveiből rekonstruálható.

A fentiek felhasználásával és elemzésével szeretném bemutatni Halis István személyiségét és rendkívül szerteágazó munkásságát.

Halis István családja

A család anyagi helyzete, bemutatása

A család a tehetősebb, gazdagabb városi földműves és iparos réteghez tartozott. Szüleinek jelentős szőlőbirtoka is volt. Emléktáblával megjelölt, ma is látható szülőháza¹ egyik melléképületében működött az úgynevezett „pinteskocsmá”, ahol időszakosan vendéglőt is üzemeltettek.

A könyvtár dolgozói és a Halis család leszármazottai lebontásáig évente megkoszorúzták a szülőház falán elhelyezett emléktáblát

A család több tagja végezte el a gimnáziumot, tanult mesterséget, így teremtvé meg a polgári lét anyagi alapjait (földműves, szűcs, takács, stb., a továbbtanulókból tisztviselő, tanító, pap lett). Családjának tagjai szabad szellemű, városukat szerető polgárok, jó hazafiak. Az 1848-as szabadságharcban édesapja nemzetőrtizedes volt, papnövendék nagybátyja pedig honvéddnek állt.

Életrajz

Halis István 1855. augusztus 21-én² született Nagykanizsán. Apja Halis Ferenc (földműves), anyja Andri Julianna (háztartásbeli). A szülők kilencedik gyermeke. Születése előtt családja leányáldásban bővelkedett, legidősebb nővére és közte tizenkilenc év korkülönbség volt, így édesanyja mellett nővérei is nagy szeretettel vették körül.

Iskolai tanulmányait a nagykanizsai „római katolikus Elemi Főtanodában” kezdte. Az elemiben elért eredményét a következő záradék igazolja: „A helybeli kath. el. főtanoda 4-ik osztályából jött kitűnő bizonylattal. KA. igazgató.”³ Tanulmányait a nagykanizsai római katolikus gimnázium első osztályában folytatta az 1867–68. tanévben. Itt az első hat osztályt végezte el.

Érdekes képet mutat gimnáziumi tanulmányi előmenetele: magaviselete az első és második évben dicséretes, de negyedik és ötödik évben rontott, mert a „törvényes” és a jó között ingadozott, hatodikban ismét jó lett. Figyelme feszült. A többi tárgyból kitűnő, az ún. készségi tárgyakból (ének és testnevelés) gyenge. Írásbeli dolgozatainak külalakja „csinos”, tiszta. Általános tanulmányi eredménye első osztályban kitűnő, és a hetvenöt beiratkozott elsős között a harmadik helyen áll. Második év végén jeles, ám (kamaszkorba érve) a harmadik és negyedik osztályban bár rontott, mégis a tanulmányi eredménye elsőrendű maradt. Ennek ellenére minden tanévben a fizető tanulók közé tartozott.

A gimnázium harmadik osztályától – a latin mellett – német, majd ötödiktől görög nyelvet is kellett tanulnia. Furcsa módszerrel szorították rá a diákokat arra, hogy a tanórán kívül is használják az idegen nyelvet.⁴ Szigorúság uralkodott, büntetést (virgácsolást = vesszőzést) vont maga után: a kártyázás, verekedés, lármázás, indokolatlan elkésés, templomba járás elmulasztása, pipálás, csúszkálás, szabadban való fürdőzés, kocsmába járás. A diákok előmenetelét az első félévben csak felolvasták, a második félévben pedig a szülőkkel írásban közölték. Később a tanulók költségén nyomtatásban ki is adták. Amikor Halis István a Zalai Krónika füzeteit szerkesztette, azokban régi iskolai értesítőket is közreadott.⁵

A hetedik osztályba Pécsre a ciszterekhez iratkozott be. Ennek okáról megfelelő indokot nem találtam. Az iskolaváltoztatásra fegyelmetlenség nem adhatott okot.

A gimnázium tantestületi jegyzőkönyveit átvizsgálva megállapítottam, hogy fegyelmi eljárás nem indult ellene. Feltételezhető, hogy kispapnak szánták. A család úgy emlékezik vissza, hogy kispap is volt. E feltételezést a következők támasztják alá: 1873/74-ben az anyakönyvbe a „tanodát változtatott” zárókérdés került. 1874/75-ben érettségizett, majd 1875/76-ban szeminarista. A papi pályára való készüléséhez az is hozzájárulhatott, hogy apai nagybácsija fényes egyházi karriert futott be. A Halisok hazafias öntudatára álljon itt a következő példa. A nagybácsi végrendeletében jelentős vagyont hagyományozott családtagjaira is (emeletes ház Pécsen, jelentős pénzüsszeg, vagyon, stb.). A végrendelete mégis megemlékezik többek között arról, hogy „egy igaz aranyat hagyományozok István öcsémre”. Ez a pénzérme V. Ferdinándnak a szabadságharc idején 1848-as verdejegy nélkül kiadott magyar nyelvű dukátja volt.⁶ Szeminarista voltát igazolja az is, hogy a Zalai Krónikában olyan adatokat is közöl, amiket csak belülről lehetett megismerni.⁷

1876-ban Budapesten a Magyar Királyi Tudomány-Egyetem Jogi Karára iktatták be a nyári szakra, hol a diplomáját 1880-ban szerezte meg.⁸

Tanulmányai befejezése után Halis István mindvégig Nagykanizsa szolgálatában állt. Különböző városi tisztségeket töltött be. 1896-tól árvaszéki ülnök, majd hosszú ideig városi tanácsos, polgármester-helyettes. 1913-tól a város könyvtárosa és a létrehozandó múzeum vezetője. A város történetének lelkes kutatójaként régi okiratok gyűjtésével és régészettel is foglalkozott.

Írói tevékenysége rendkívül sokrétű: népszerűek történeti munkái, elbeszélései, színművei, romantikus regényei. Leginkább maradandóak a város történetével foglalkozó tanulmányai, könyvei, újságcikkei.

Hagyaték

Halis István nem gyűjtött vagyont. Halálakor – a család emlékezete szerint – örökölhető ingatlannal nem rendelkezett. Megjegyzem, hogy 1906-ban tanácsosi fizetése évi 2900 aranykorona volt, 480 korona lakáspénzzel kiegészítve. A városi szolgálatba lépéstől kezdve különböző bérelt lakásokban élt, leghosszabb ideig a ma is álló Hunyadi út 23. számú kétrészes lakóház északi szárnyát bérelte.

Az élete folyamán örökölt ingatlanok azon részéről, melyet valamelyik családtagja használt, rendszeresen lemondott. Az értékesítésekből származó pénzt és saját jövedelmét kutatásaira fordította. Nőtlen ember lévén minden szabadidejét utazásra és írásra szentelte. Minden művét a saját költségén adta ki. Lelírja, hogy a világháború alatt nem tudta a *Zalai Krónika* köteteit folyamatosan kiadni, mert nem volt anyagi lehetősége rá.

Környezetét, családtagjait a tanulásra ösztönözte⁹, leánytestvérei gyermekeinek tanításához anyagilag is hozzájárult.

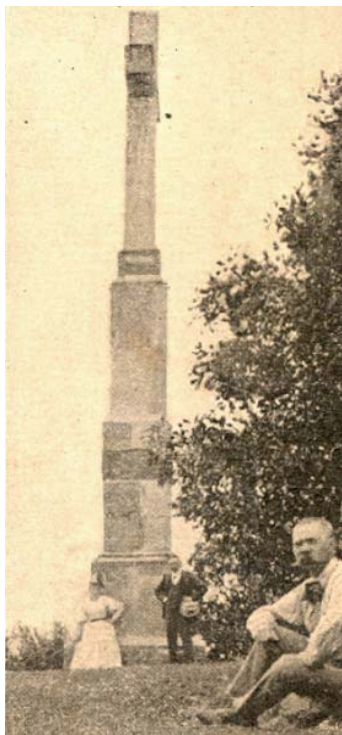
A lakásban megfordult rokonok emlékezetében csak a sok könyv látása maradt meg, egyéb dolgokra nem emlékeznek. A hagyaték a bútortatból, ruhaneműből, könyvekből, kéziratokból, festményekből és készpénzből állhatott.

Halis István 1927. február 23-án történt elhunytá után ingóságait feltehetően közjegyző jelenlétében osztották el. Hagyatéki leltár nincs a család birtokában, s ez ideig a közjegyzői iratok között sem találtam erre vonatkozó adatot. Egyesek úgy emlékeznek, hogy hivatalos hagyatéki tárgyalás alapján történt az ingóságok elosztása. Mégis az oldalági leszármazottak mindegyike úgy emlékezik, hogy a legértékesebb festmények, könyvek Halis Rozália leszármazottainak a kezére kerültek. A hagyaték ezen része 1945-ben, illetve az 1951-es hortobágyi kitelepítéskor eltűnt (elveszett, megsemmisült). Ez a rokonok ág Magyarországon kihalt, egy, már az Amerikai Egyesült Államokban született utódról tud csak a család, így a hagyatékról érdemi felvilágosítás már nem szerezhető.

A hagyatékban lévő Halis könyvekből minden örökösnek jutott. Az örökséget öt vagy hat részre osztották el, a törvényes örökösöket a már nem élő nővérek leszármazottai képviselték (I2–I5 fő).

A hagyaték elosztásának mikéntjéről nem tudunk, de feltehető: az egyezkedés alapja az lehetett, hogy kinek mi kellett, kinek mire volt szüksége. A készpénz összegére csak következtetni lehet. Dárdainé úgy emlékezik, hogy a kapott pénz – az öröksézs I/6-át – szülei a hegyi pincéjük felújítására fordították.

Amiben megegyezni nem tudtak, továbbá az értéktelennek ítélt apróságokat, kéziratokat a családon belül elárverezték, melyeket Halis Katalin unokája, Gerócs Jenő (1892–1982) vett meg: írógépasztal, írógép, a benne levő utolsó regény, levelezések, kéziratok, pisztoly, pisztolytáska, mosdó készlet, műveinek fűzött példányai

*Emlékkép egy kirándulásról,
jobbra lent Halis István*

(kb. negyven kötet), könyvtárából az olcsókönyvtár füzetei és egyéb, zömében fűzött könyvek (kb. százhusz kötet). Halis igényességére és szakmai felkészültségére jellemző, hogy ezen aláírásával jelölt könyvecskék között találhatók többek között a következők: Scribe, Goldoni, Szigligeti Ede színdarabok; a Magyar Nemzeti Múzeum Képcsarnokának lajstroma; Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiség-tárában; Oszmán-török nyelvtan; Az erdélyi cigány népköltészet; Velence térkép-melléklettel; Magyar kalauz Bécs városáról, stb.

Gerócs Jenő a hagyatéka részét sokáig egyben tartotta Teleki utcai házána egyik melléképületében, ahol betörés, majd beázás miatt egy részük megsemmisült. Az 1960-as évek végén unokája¹⁰ segédletével rendezte az anyagot, és átszállították a Búzavirág utca 21. számú, leányának épített családi ház melléképületének egy külön szobájába. Ide csak neki és unokájának volt kulcsa.

Ekkor ajándékoztak a Thúry György Múzeumnak Halis Istvántól származó tárgyakat, kéziratokat, fényképeket. Ekkor került a múzeumba a márvánnyal borított mosdószekevény és a kerámia mosdókészlet (mosdótál, kancsó, fogkefetartó, szappantartó).

A megmaradt Halis-relikviák egy része megvan, egy része a nagypapa halála után szétosztott. A család arra törekszik, hogy ezeket összeszedjék és az immár Halis Istvánról elnevezett könyvtárnak ajándékozzák.

Halis István munkaeszközei és kézírása. Részlet Halis-kiállításunkból

Halis István könyvei, publikációi közül csak a történeti tárgyúakat emeltem ki. Ezek felidézésével – a szerző szemüvegén keresztül – szeretném bemutatni, hogyan örökítette meg írásaiban Nagykanizsa múltját és jelenét, s ebben milyen közéleti szerepet vállalt.

Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből (1893)

A fenti cím alatt egy érdekes, régi történeteket, adatokat tartalmazó könyv jelent meg Nagykanizsa múltjáról. A szerző fiatal, a neve ekkor még ismeretlen az irodalom terén. Ez az első kísérlete, mellyel az olvasóközönségnek bemutatkozott. Sikerral.

A könyv megírásának ötletét Halis István barátja, Róth Miksa adta. Tudta, hogy Halis szívesen foglalkozik a város történetével, kutatja a régi okmányokat, iratokat. Felajánlotta, ha elkészülne a könyv, szívesen készít hozzá illusztrációkat.

A *Színes mozaik* megismertet bennünket Kanizsa város nevének eredetével, a török előtti és utáni idők történetével. Bemutatja a város viaskodását a földesuraival (ezek valójában elhúzódo hosszú perek), melybe szinte belerokkant Kanizsa. Megismerjük a város lassú felemelkedését, megannyi érdekes történetét. Ezek színesen – talán a város iránti szeretettől is elfogultan – örökítődnek meg Halis István írásaiban: *Mindig a kanizsaiak itták meg mindennek a levét. Czifra története van Kanizsának!*¹¹

Ez a könyv a kanizsaiaknak sok tekintetben tanulságos, s egyszerre mulattató korrajz is. Ugyanis a furfangos kanizsaiak például úgy akartak túljárni az egyik török uraság eszén, hogy becses ajándékot küldtek neki, kanizsai leányt: ... *akármilyen ördögfajzata légyen egy török basa: ilyen ajándék látására elneveti magát s a ki nevet, az nem tud haragudni.*¹² Mert – a szerző szerint – a kanizsai lányok olyan szépek voltak, hogy a kegyelmes basa haragját egy-egy szép leánnyzóval, – kit ajándékba vittek neki – enyhíteni lehetett.¹³

Halis István nagy szorgalommal gyűjtötte az adatokat a *Színes mozaik*hoz, saját bevallása szerint több mint tíz évig. Számos közvetlen forrást használ, ezek megjelölése néha pontatlan, nehezen kezelhető. Olykor felborítja az időrendet is, bár ez nem olyan zavaró.

Kutat a város okmányai között, amelyekből a következő szomorú megállapításokat teszi:

*A város irományos-tárából siró szemmel olvashatjuk, minő kegyetlenséggel és ravaszággal kivetkőztettek jogainkból. Még a szerencsétlenségeinket is felhasználták elnyomásunkra ... koldussá tették a kanizsaiakat.*¹⁴ Az igazságot sem egyenlően osztották, mert a mérleg nyelve többször billent a város földesurainak javára: *Hja, egy palatinus olyan hatalmas ember, hogy annak kedve után kell igazodni az igazságnak is!*¹⁵ *Ha*

lehetett volna a polgárok testéről lehúzta volna a gatyáiokat is és a legnagyobb gyönyörűsége lett volna, ha meztelenül a világba futnak a kanizsaiak.¹⁶

Ahelyett, hogy a várost felemelték, szabaddá tették volna, kiforgatták mindenéből: elvették rétjét, szőlejét és vámját is. *A neveléssel határos vakmerőséggel kifosztották mindenből.*¹⁷ Keserű, súlyos és kemény szavakkal korholja és bírálja a város urait. Bátran teszi, a történet (perek az urasággal) már a múlté. Halis István munkássága idején Nagykanizsa fejlődése elindult, egy jobb jövő elé nézett.

A szerző írásainak az a legnagyobb érdeme, hogy embereit többnyire nevükön és a maguk eredetiségében szerepelteti. Az általa közölt történetekkel, az egykori személyekkel illusztrálja kora társadalmi és egyéni erkölcsseit. Írásaiban megőrzi a város életének minden mozzanatát, a rosszlányok kicsapatását és kikísértetését a városból, hiedelmeket, ünnepeket és még a diákok csínytevéseit is. Így a *Színes mozaik* inkább társadalomtörténeti, mint politikatörténeti munka.

Nem von le a mű értékéből az sem, hogy egyes egykorú, kevésbé jelentékeny személyek életrajzi jellemzésével a kelletnél is többet foglalkozik: Szobovics János diák, Tóth Ferenc strázsamester, Kesseldorfer Mihály¹⁸ hóhér, gróf Pálffy János¹⁹ fővezér. Története mégis rendkívül fontosak, mert a város akkori életéhez tartoztak.

A könyv végén megígéri a szerző, hogy folytatni fogja munkáját. Felhívja az olvasók figyelmét, hogy a kis könyvet a saját pénzén adta ki és nála lehet megrendelni. Ára I fr. 50 kr, azaz 3 korona volt.

Hajnal van! (Elbeszélések 1902)

A kötet hat elbeszélést tartalmaz, melyből csak egy történelmi tárgyú: *Az élet vize*, ez a legérdekesebb fejezet. A kötet másik öt elbeszélése nem történelmi tárgyú, azonban érdekesség és költői felfogás tekintetében egyik sem marad el mögötte. Mindegyikben egy gazdag kedélyű ember nyilatkozik meg és szórakoztatja az olvasót érdekes mesékkal és azoknak gyönyörködtető előadásával.

Az elbeszélésekben nagyon sok életrajzi elem is található, természetesen irodalmi feldolgozásban. *A föld-fölötti ember* című elbeszéléseknek a kanizsai követválasztás a témája, melyben a kor szokásainak megfelelően emberhalál és az ablakok beverése mint természetes kísérő jelenség szerepel. Tanár és orvos barátjával mulatják az időt és politizálnak: *Mind a hármunknak más a pártállásunk. A professzor idealista, tehát függetlenségi; a doktor antiszemita, tehát néppárti, de azért a kormány jelöltjére szavaz, mert a néppárti paraszt betegségében Istent hív segítségül, nem pedig doktort; én pedig mint tisztviselő, kormánypárti vagyok. De abban megegyezünk, hogy mindhárman vágyódunk egy későbbi, felvilágosultabb korszak után, mikor a követválasztásnál nem verik agyon egymást az emberek.*²⁰

E pár sorból egyértelműen kitűnik a népéért aggódó értelmiség vágyódása a felvilágosultabb korszak után, de kiderül a pártokhoz tartozás fonáksga is.

A kanizsai zárda titkairól szól az *Az élet vize* c. elbeszélés. Az író a hiányos adatok alapján élénk fantáziával írta meg azt, miképpen foglalkoztak a szentatyák alkímiával. Az elbeszélés megvilágítja a XVIII. század első felének gondolkodásmódját és erkölcsi felfogását. Egy iskolaépítésnél kerültek napvilágra és Halis István birtokába az elbeszélés alapját képező adatok. A fundamentum ásásakor öt csontváz és egy bádogdoboz került elő régi papírokkal. Halis így örökítette meg az esetet a kötet I05-I06. oldalain:

Pár nap mulva egy napszámos állított be hozzám, és 2 különös tárgyat kínált megvételre: egy csontból faragott *kulcsot*, és egy sárgarézből vert *háromszöget*. A fehér kulcs háromszögű fogantyúval bírt, s a réz-lap egyik oldalára nyitott szem volt belevésve.

Nini! a *világegyetem Teremtőjének szeme!*

Azonnal felismertem, hogy e tárgyak a keresztések *jelvényei* közül valók, s rögtön agyamba villant, hogy ezek csupán onnan kerülhettek napfényre, ahonnan a misztikus papirosok: az öt holttest mellől.

— „Aztán honnan jutottak e tárgyak magához?“ kezdtem az embert.

Határozatlanul felelt, mint ez a mi népünk-nél szokásos :

— „Hát künn találtuk kaszáláskor.“

Ránéztem. „Atyámfia, senki se veszi el magától ezeket, akárhonnán valók, hát megmondhatja az igazat! Külömben én ugyanis tudom hol szerezte!“

— „Hát mondja meg az ur, ha olyan igen tudja!“ szolt foghegyről az én emberem.

— „Az iskola fundamentuma alul ásták ki, és maga eldugta mielőtt észrevették volna!“

— „Enyje,“ kiáltott az ember félig megdöbbenve, félig nevetve „hogyan tudja az ur, hiszen senki se látta?“

Gyanum imígyen beigazolódván, megvettem az értéktelen holmit.

Az ősmagyarok nyomai (Történetünk néhány rejtélyének magyarázata 1902)

Az ősmagyarok nyomai történeti munka, melyben a kérdések özönét teszi fel: a magyarok eredetéről, a magyar szavak írásáról, értelméről. Elemzi a rovásírást, minden ilyenben megtalálja a magyar értelmet, mert gyökeret vert lelkében az a gondolat, hogy a szittyák a magyarok ősei voltak. Elbeszélésében politikai felhang nincsen, idealizmus hatja át minden sorát.

Röviden foglalkozik a nagyszentmiklósi kincs történetével és a császári múzeumban való elhelyezésével is. Halis István az Attila-kincs tanulmányozása végett Bécsbe utazott. Róth Miksa is elkísérte erre a fontos történeti kutatásra, vállalkozott az arany edények lerajzolására *Az ősmagyarok nyomai* című könyvhöz. Halis a *Zalai Krónikában* is közöl rajzokat, képeket a kincsről.²¹ Itt írja le a ma már számunkra hihetetlen történetet: hogy a súlyos arany edényeket ide-oda hordozták egyik teremből a másikba azért, hogy a legkedvezőbb megvilágítást kapják. Felvetődött bennük, hogy milyen élvezet lenne ezekből a gyönyörű edényekből inni a magyar vezérek után. Így örökítette meg Halis a ma már számunkra valószínűtlen történetet.

Könyvében hatalmas anyagot ölel fel aránytalanul kis terjedelemben, ebből adódóan nagyvonalúan, de sok szeretettel és a merészségig menő meglepő eredetiséggel fogalmaz.

Zalai Krónika (1915–1917)

A Zalai Krónikát 1915-ben indította el azzal a céllal, hogy Zala vármegye és települései történetéből valamit megmentsen. 1917 februárjáig öt kötet jelent meg. *Az emlékezés országából* címmel azon kortársairól ír, akik meghatározói voltak Zala megye közéletének. Szuggesztív erővel és nagy szeretettel mutatja be életüket és munkásságukat. Olyan adatokat, eseteket közöl, amit talán csak ő örökített meg írásaiban az utókor számára. Ilyen volt Deák Ferenc és Babócsay János kanizsai városbíró találkozása: *Szeretve tisztelt nagy Hazánkfia! Méltóságos Uram!* – megszólítást nem folytathatta tovább Babócsay, mert Deák közbevágott: – *Megbolondultál Jancsi? Hátra kötöm ám a sarkadat!* – Ugyanis valamikor diáktársak voltak Kanizsán. Halis a történethez megjegyzi, hogy mára már nagyot haladt a világ ezen a téren, mert a találkozásoknál a címezetést előbbre veszik mindennél.

Itt mutatja be Horsetzky Sándort, aki mindig büszkén emlegette, hogy ő Kanizsán a legöregebb 1848-as honvédtiszt. A család másik tagja, Horsetzky Móricz legnevezetesebb cselekedete az volt, hogy (a belügyminiszter felhívására) a hitközség által felajánlott arany és ezüst kincseket Pestre vitte. Miután látta, hogy minden felügyelet nélkül össze-vissza dobálták, sarkon fordult és visszahozta Kanizsára. Megmentette a kincseket. A művészi kincseket 1909-ben Tandor Ottó lefényképezte.

Halis az első világháború alatt is szeretné az emberek figyelmét éberen tartani, ezért derűs visszaemlékezéseket közöl. Ezzel szeretné a háború rettenetességét enyhíteni. A Krónika negyedik és ötödik füzetének a kiadása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik, mert a nyomtatáshoz szükséges betűk nagy részét harci célokra használták fel, a betűszedőket katonának vitték, a papír fogytán. Annyira megdrágult minden, hogy már csak háromszoros árban lehetett kiállítani egy-egy füzetet. Az előfizetők száma nem nőtt. Zala megye egyetlen példányra sem fizetett elő, és nem járult hozzá egyetlen fillérrrel sem a kiadásokhoz. Sajnos azt is meg kell állapítani, hogy ráadásul még Kanizsa város tanácsa sem jeleskedett az előfizetésben.

A *Zalai Krónikát* 86 előfizető 91 példányban rendelte meg. Az előfizetők közül először a magánszemélyeket vizsgáljuk meg: számuk jelentős, munkakörük és beosztásuk szerint valamennyien a városi értelmiség tagjai. Egy mágnás is volt közöttük, sőt még Erdélyből is rendeltek egy-egy példányt.

Magánelőfizetők megoszlása munkakör és beosztás szerint: törvényszéki elnök I, gimnáziumi tanár I, orvos 6, gyárigazgató (cipő-, szesz-, kávégyár) 3, ügyvéd 9, kereskedő 12, bérlő (gőzfürdő-, földbérlő) 2, tanító, tanár 4, főmérnök (déli vasút) I, banktisztviselő 3, földbirtokos 5, közjegyző 2, pénzügyigazgató (Erdély) I, tisztartó (Erdély) I, magánzó (kereskedő, részvénytulajdonos) 3, posta főtanácsos 2, táblabíró 2, biztosító főnök 3, téglagyáros (tulajdonos, rész gyári tulajdonos) 2, gyógyszerész 2, tisztviselő (déli vasút) I, járásbíró I, honvédőrnagy I, rendőrkapitány I, körjegyző 2, lelkész I, gazdaköri titkár (magánzó-birtokos) I, összesen 73 fő, példányszám: 73 db.

A Nagykanizsán működő intézmények közül az élen – a *Zalai Krónika* megjelenésében – a pénzintézetek és biztosítók jártak. Feltűnik jelentős számuk, és az, hogy több külföldi érdekeltségű is volt. Kanizsa földrajzi helyzete kedvező, ekkor az átmenő kereskedelem egyik fontos állomáshelye (déli vasút) igényelte a pénzügyilek gyors lebonyolítását. Az alkalmazottak iskolázott emberek, igényelték a szakirodalom mellett a szórakoztatóbb irodalmat is.

Az intézményi előfizetők jegyzéke (az előfizetők I példányt rendeltek általában a *Zalai Krónikából*, a kivételt jeleztük): *pénzügyi intézmények*: Néptakarékpénztár, Pesti magyar kereskedelmi bank nagykanizsai fiók, Nagykanizsai bankkegyesület, Zala megyei gazdasági takarékpénztár, Nagykanizsai takarékpénztár; *biztosítók*: Magyar-francia biztosító társaság vezérigynöksége, Adriai biztosító társaság főigynöksége, Francia-pesti biztosító intézet főigynöksége, Első magyar általános biztosító társaság főigynöksége; *könyvtár*: Népkönyvtár 2 db; *nagykanizsai Szabadkőműves Munka páholy* 5 db, *gyár*: Dunántúli Szeszfinomító RT.; *iskola*: Izraelita elemi iskola, összesen 13 intézmény, 18 példányszám.

Az előfizetők vagyoni helyzetére pontosan rámutat a magánelőfizetők megoszlása. A tulajdonosi réteg (37%) engedhette meg magának a rendszeres könyvrendelést. Ezután a legmagasabb az arány (21% és 19%) az értelmiségieknél. Feltételezem, hogy fizetésük messze nem volt elegendő a megélhetés biztosítására, mégis az irodalomra kiszorították a pénzt, mert volt rá igényük. Ennél meglepőbb, hogy a gazdasági szférában dolgozók kis arányban (4% és 5%) fizettek elő.

A magánelőfizetők megoszlása: tulajdonos: 27 fő 37%, vállalati felső vezető: 3 fő 4%, gazdasági tisztviselő: 8 fő 11%, közigazgatási tisztviselő: 4 fő 5%, alkalmazott értelmiség (állami: 14 fő 19%, szabadfoglalkozású: 15 fő 21%) 29 fő 40%, egyéb: 2 fő 3%.

A községekből nem fizettek elő (néha elvétele I–I fő), talán azért, mert kevesebb volt az iskolázott ember, aki erre pénzt számhatott, vagy nem volt elég anyagi képesség.

Helyet kapott a Krónikában a népszokás, néprajz, nyelvsajátosság és a földrajz mellett minden régebbi dolog: épületek, várak – Kanizsa vára, Bajcsa vára, Korpavár, stb. – ismertetése, ásatások eredménye, régi írások és okmányok (birtokviszonyokról, boszorkányperekről, zálogjog bejegyzéséről). Halis István megjelentette azokat a katonadalokat is, amelyeket Nagykanizsán énekeltek a harcba vonuló katonák. A megyére vonatkozó idegen nyelvű (német, latin) régi írásokat fordításban olvashatták. Érdekes leltárokat, régi iskolai értesítőket is közöl, mindent, ami a megye kulturális életével vagy anyagi viszonyaival összefügg. Ez teszi a Krónikát tartalmassá. Olyan eseményeket is felvett, melyek nincsenek teljesen kiderítve, emiatt nincs kizárva az a lehetőség, hogy a kutatók az utólag előkerült okmányok birtokában más megvilágításba helyezik majd a Krónikában leírtakat.

Krónika a Babócsay családról (1923)

Kanizsa város történetét egy teljes száz éven keresztül három Babócsay vezette: Babócsay József orvos, városbíró, fia Babócsay János ügyvéd, városbíró, és fia Babócsay György polgármester, kiknek mindegyike a város első embere volt, s így ez a róluk szóló családi krónika tulajdonképpen Kanizsa százéves történetét tartalmazza.

Halis Istvánt igaz barátság fűzte Babócsay György polgármesterhez, akinek a gondolataiban először felvetődött egy városi múzeum megalapításának terve. A legkiválóbb emberek egyikének tartotta, akiben egyesült nagyapja műveltsége, apja furfangos esze, de hiányzott belőle az érvényesülésre való akarat. Helyrehozta a város zilált gazdasági viszonyait annyira, hogy *az utána jött polgármestereknek ugyancsak gondot adott az összegyűjtött vagyontól megmenekedni.*²²

Halis e rövid lélegzetű munkáját mindazoknak ajánlotta, kik a hazai rög múltjáért lelkesedni tudtak és tudnak érte áldozatot is hozni.

*A Zalai Közlönyben megjelent írásar*²³

Halis István sokat és sokféle témában publikált a lapban. Közülük kettőre hívjuk fel külön a figyelmet.

Komoly események bolondul csinálva. I–III. Eredeti elbeszélés.

Nagykanizsa város levelestárában levő okmányok alapján megörökítette a város életének mosolyt fakasztó, humoros történeteit. A diákokat, akik régi jó szokásuk szerint nemcsak tanáraikat tudták felbosszantani, de a városi strázsamestert is. A történetek mégis jól végződnek, mert a legpajkosabb diák (Szobovics János) is megjuhászodik, befejezve tanulmányait tisztviselőnek áll a nagykanizsai városházára. Ebben az elbeszélésben olvasható az a részlet, mely a nagykanizsai gólyalábazás hagyományát a 21. század elején „megalapozta”. Az írás a Zalai Közlöny 1889. február 23-i számában jelent meg.

é-
v-
k-
ö-

Komoly események bolondul csinálva.

— Eredeti elbeszélés. —

(Nagy-Kanizsa város levelestárában levő okmányokból.)

Irta: HALIS ISTVÁN.

Urunk születése utáni 1801 ik esztendőben sokszor megfájult a feje Tóth József uramnak, Nagy-Kanizsa privilegiált város érdemes strázsamesterének.

A főfájás Szobovics János csinyjeinek vala következménye, a mely persona a piaristák iskolájában syntaxista diák volt.

Igaz ugyan, hogy a diákot nem lehetett rajtakapni egyetlen kalamitáson sem, hanem azért mindenki bizonyos volt a felől, mikép Szobovics Jancsi főfaktora az összes csinyeknek.

Mert a nevezett diák nem maradt el sóha, akár verekedés, akár pedig másféle „vigasság” adódott elő. Pedig emellett a tanulásban is első volt.

Aztán ezek a csinyek nemcsak folyton szaporodtak, hanem a városlurkók nem irtóztak felhasználni pajkos céljaikra a szent dolgokat sem.

Egyik éjjel kilopták a város pajtájából a Szt.-Mihály lovát, macskát kötöztek rá, és beleusztatták a gymnasium előtt lévő „Sárecz tenger”-be, hol reggelig nyivákkolt és agyonrémitette a boszorkányhivő lakósokat.

Máskor pedig a barátoknál veszettül ránczigálták éjnek idején a porta csengetyűjét. Az eső csakugy szakadott.

„Mit akarsz ilyen időben”, rivallt rá a kapunyitó fráter az ott talált gyerekre.

Ez pedig (minden második szónál becsülettudóan tiszteendő urnak szólítva a kapust), szépen elmondotta a mire betanították. Hogy t. i. meg kell gyóntatni Szakáll István városi szenátor urat, mert hirtelen rosszul lett.

„Várjon reggelig, mert ebben a sárban nem vihetjük el a Krisztus testét.”

— De tiszteendő ur kérem annyira oda van a szenátor ur, hogy talán nem éri meg a reggelt sem.

Erre a mondásra nem volt más teendő, mint elmenni a haldoklóhoz. Még pedig falábak nélkül. A falábakat a diákok már előtte eldugták a kerítés mellé.

Olyan sárosak valának ugyanis ez időben a város utczái, hogy falábakon szoktak a sáron keresztül járni az utcák tulsó sorára.

De hát halaszthatlan kötelesség egy lélek megmentése. A kötelességtudó páter fűlig sárosan érkezett meg Szakáll István portájára. Mikor azonban kitűnt volna, mikép az érdemes szenátor urnak kutya baja sincsen, — (leszámítva azt, hogy lábain kissé tántorgott, „a kudarja taszigálása miatt”) — akkor a lelkiatya földhöz akarta csapni méltó haragjában a szent ostyát.

Multságos történetek Kanizsáról

Az írás egyik fejezetében, az *A sáska* címűben Nagykanizsa város kiskanizsai városrészének lakóit mutatta be. A szerző röviden, tömören foglalta össze mindazt, ami megtámadhatatlan talán ma is. Az írás a Zalai Közlöny 1889. október 5-i és 12-i számában jelent meg.

MULATSÁGOS TÖRTÉNETEK

KANIZSÁRÓL.

Irta: **HALIS ISTVÁN.**

IL

A SÁSKA.

Tudvalevőleg Nagy-Kanizsa város VI. és VII. kerületének (a kis-kanizsai városrésznek) lakóit hívják sáskáknak.

A sáska hátor és erőszakos. Munkás és jó gazda. Országoshírű verekedő. De csalás, vagy hamis eskütől tiszta.

Rendesen három, négy neve van, melyeket a rokonság neveiből és az egyéni tulajdonságokból állítanak össze.

— Deák Ferencz elé, — mikor még városunkban volt járásbirósági jegyző — (most Hajdu-Böszörményben aljárásbíró.) valami becsületsértési perben tanuképen idézték meg Sánta Tököli Pista Jancsi Lászlót. Egyikét a java sáskáknak.

Ez a név így értendő: Tököli a családnev; László a tanunak neve; apjának Jancsi, öregapjának Pista volt a keresztnéve; szépapja sántított — s azért Sánta Tökölinek hívták. Ekkép a tanu teljes neve: Sánta Tököli Pista Jancsi László.

— „Ha nem vall igazat, — mondja a tanuhoz az előírás szerint Deák, — akkor börtönbe csukják; azért figyelmeztetnem kell az eskü alatti vallomás szent-

ségére és a hamis eskü következményeire!“

— „De, tekintetős uram mért mondja ezeket neköm, — szolt a tanu megsértődve. — hiszen nöm vagyok én káломista, verne mög a magját is a kögyelmes Isten!“

Deák kálvinista vallásu levén, mérgeledik. Egyszerre rátekint a sáska becsületes arczára és kiengesztelődve mondja: „No hiszen magát sem állítja ám az Isten jobb kéz felől az utolsó ítélet napján, mert gyülöli a felebarátját. Különb en disku-ráljunk, hanem térjünk a dologra; beszélje el, hogyan történt a becsületsértés?“

— „Hogy a komámuram azt a hitvány embört gazembernek mondta, azt nöm mondom mög tekintetős uram!“

Deák szép szóval kapacitálgatja; nem használ. Ijeszt, hogy becsukatja; nem használ. Birságot ró reá; nem használ. Semmi sem imponál Tökölinek.

A tisztviselő végre furfanghoz folyamodik, hogy az atyafit vallomásra ingerelje.

— „Bátyó, bizonyosan fél, hogy megverik, azért nem mer vallomást tenni?“

— „Micsoda! én félek tekintetős uram — mondja hatalmas mellére ütve Tököli és mint valami komor bika néz Deák szemébe — én félek, a ki követválasztáskor a „vass németet“ leemeltem a lóru! De hiszen a Pista Jancsiék családjában még nem volt olyan gyatra legény, ki félt volna, pedig eleget sgyonvertek közülünk. Azért hát inkább mögmondom hogyan történt a dolog“

És vallott, mint a parancsolat. Talán a falnak is nekiment volna, ha azt mondják, hogy „nem meri“ megtenni.

Ilyen a sáskavirtus.

A múzeum létesítésének a gondolata már Babócsay György polgármestersége idején felvetődött. A gondolatot előbbre vitte egy sajtóvita a Zala c. lapban.²⁴

Wlassics Gyula²⁵, a nagykanizsai származású volt vallás- és közoktatásügyi miniszter (1895–1903) is akciót indított egy kanizsai könyvtár és múzeum felállítására. Tárgyalásainak eredményeit a helyi sajtóban tette közzé, mely *Nagykanizsai közkönyvtár* címen jelent meg. Levelében felhívja Vécsey Zsigmond polgármester figyelmét arra, hogy milyen fontos lenne egy városi közkönyvtár:

Kedves Barátom! Szíves soraiiban értesít a könyvtár ügyben megindított kezdeményező lépésről. Én csaknem tűrhetetlenek találok, hogy oly intelligens város, mint Nagykanizsa, közkönyvtár nélkül legyen. Egy város értékének az a fokmérője, mennyit tesz a kultúráért. ... én a legkomolyabban akarok mindent megtenni, hogy az a város, melyhez engem a szülőföld szeretete csatol – mert hisz ott töltöttem gyermekkorom és ifjúságom egy részét – legalább megtegye az első lépéseket egy nagyobb közkönyvtár létesítése érdekében. Kanizsán nagy volt a pótadó, de sok vagyonos ember él, aki hozhatna némi anyagi áldozatot. A kanizsai kereskedő polgártársak között is többen vannak, akiknek jelentős könyvtáruk van, tudják mit jelent egy jó könyvekkel, folyóiratokkal ellátott közkönyvtár. A város korábban állított már népkönyvtárat, ilyen nagy városban nélkülözhetetlen a közkönyvtár. Feltételezhető, hogy Kanizsa intelligenciája talán felkarolja ezt az ügyet. Mindent állami segéllyel tenni nem lehet, de amit lehet azt az államnak is meg kell tennie, mert ott a határszélen nemzeti missiót teljesít minden kulturális intézmény.

Kiváló tisztelettel híve Wlassics. 1912. február 19.²⁶

Ennek a levélnek komoly előzményei is voltak:

Wlassics, mint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa elnöke írt Vécsey polgármesternek, melyben bizonyos városi hozzájárulás mellett egy nyilvános közkönyvtár felállítását helyezte kilátásba állami adományból.

A polgármester azonnal felelt a levélre, miszerint a város minden telhetőt megtesz, sőt még Budapestre is utaznának (bármikor) a tárgyalások megkezdésére.

Az ügygel foglalkozott nyomban a tanács és a pénzügyi bizottság, mely az eddigi évi könyvtár költséget 200 K-val felemelni véleményezte, azt be is iktatták az 1912. évi költségvetésbe és a képviselőtestület szívesen meg is szavazta.²⁷ Mihalik József királyi tanácsos táviratban értesítette a polgármestert, hogy 1912. április 27-én Kanizsára jön azért, hogy a közkönyvtár ügyéről tárgyaljanak. „*Meg is érkezett és a kérdést kellőképpen el is intéztetett elvileg.*”²⁸

Ezek szerint az állam egy gazdagon felszerelt könyvtárat ajándékozna Nagykanizsának. A városnak azonban legalább négy szobából álló alkalmas helyiséget kell e célra rendelkezésre bocsátania, a hiányzó berendezéseket elkészíttetnie és könyvtár-

1923-ban rendeztek be négy szobát a múzeum és könyvtár számára a Sugár úti gimnáziumban

rosról gondoskodnia. 1912-ben már a városi közgyűlés is napirendre tűzte a múzeumalapítási ügyét. Az előterjesztésről a következő hír tudósít: *Október 30-án, szerdán közgyűlése lesz Nagykanizsa r. t. városnak ... és több nevezetes határozatra van kilátás. Érdekes pontja lesz a közgyűlésnek az is, mely a városi múzeum és könyvtár felállítására vonatkozik. A városi régiségek, könyvek annyira felszaporodtak, hogy egy külön múzeum és könyvtár felállítása vált szükségessé. A múzeum helyiségéül a városi bérpalotának az a lakása volt kiszemelve, amelyet Kövesdi Boér Gusztáv ezredes bérelt azelőtt. Minthogy azonban most már ide a rendőrséget helyezték, valószínűleg más helyiségről fognak gondoskodni. A könyvtár és múzeum élére Halis István városi tanácsost állítják.*²⁹

A városi közgyűlés munkájáról a Zalai Közlöny szűkszavúan tájékoztatta a város lakosságát: *Kisebb ügyek elintézése után áttér a közgyűlés a városi múzeum és könyvtár kérdésére. Elfogadják a tanács javaslatát, alkalmas helyiségről később fognak gondoskodni.*³⁰

A polgármester kinevezte Halis István tanácsost, lelkes helytörténetírót könyvtárosnak, múzeumőrnek, és megbízta a régiségek gyűjtésével és vásárlásával.

Halis hivatali szobája volt a „múzeum”, az összegyűjtött régészeti és egyéb emlékeket itt tartotta. Ekkor a múzeumi anyag magyát a piarista gimnázium régiségtára alkotta. Ezt bővítette Halis István, majd Grünhut Alfréd bankár híres numizmatikai gyűjteménye.

Képek az új könyvtárpépület 2001. augusztus 20-i avatásáról

Hamarosan kitört a világháború, s ez nem kedvezett a múzeumalapítás gondolatának. A háború alatt természetesen sok akadálya volt a munka megkezdésének.

1919-ben a nagykanizsai néptanács határozatot hozott a városi múzeum és könyvtár felállításáról, mégpedig a Sugár úti gimnáziumban, s annak igazgatói teendőit Halis István nyugalmazott tanácsnokra bízta. Csak 1923-ban rendeztek be négy szobát a múzeum és könyvtár számára.

Halis István 1925-ig vezette a múzeumot, de még nyugdíjasként is lelkesen gyűjtötte a helytörténeti emlékeket.³¹

Nagykanizsán 2001. augusztus 20-án új könyvtárárpületet avattak, az intézmény ekkor vette fel a *Halis István Városi Könyvtár* nevet.

Írások Halis Istvánról

Kortársak írásai

Halis István népszerű ember volt, a város több egyletében aktívan működött közre. A Polgári Egylet³² vigadalomrendező bizottságának tagjai között is ott találjuk. Az egyleti bálók szervezői „Halis Pista”-ként emlegetik.

A Zalai Közlöny 1890. október 18-i számában *Zala vármegye íróihoz* címzett írás jelent meg. *Megyénket az egész országban úgy emlegetik, mint az írók és költők hazáját* – állítja a szerző és felsorolja azokat az írókat, költőket, hadvezéreket, akiket a megye adott a hazának: *Zrínyi Miklós, Kisfaludy Sándor, Deák Ferenc, ők az ún. Sasok,* majd azok jönnek, akiknek szintén már jól kinőtt az „írói tolla” közöttük találjuk Halis István nevét is.

A Zalai Közlöny 1912. április 22-én a Halis birtokában levő I488-as nyomtatású *Thuróczy János Cronica Hungaroruma* kapcsán ír a városban folyó kulturális tervekről. Világosan kitűnik belőle, hogy a tanácsos hozzáértését elismerték. Tisztelték a városért végzett önzetlen munkájáért, hallgattak tanácsaira és a sajtó hangot is kívánt adni Halis István véleményének.

Csak nemrég hoztunk hírt egy kulturális lé-
pésről. T. i. hogy Vécsey Zsigmond polgármester,
Sabján Gyula dr. főjegyző és Halis István v. taná-
csos nagy buzgalommal akarják megalapítani a nagy-
kanizsai történelmi muzeumot, melyhez anyag már
meglehetősen van, de helyiség még nincs. Termé-
zetes, hogy gondoskodni kell, hogy ez a városi mu-
zeum minél gazdagabb legyen. Tudomásunk van
arról, hogy Nagykanizsán sokaknak birtokában van-

F

é

nak történelmi, irodalmi művek, képek, pénzek, eszközök, fegyverek, etnografiai vonatkozású kézimunkák stb. Tudjuk, hogy Günhut Alfréd urnak gazdag gyűjteménye van, dr. Kreisler József ügyvéd birtokában is értékes dolgok találhatóak. Halis Istvánról, kinek szivességéből ismertethettük a birtokában levő Thurócy krónikát, széles körben tudják, hogy szenvedélyes és tudós gyűjtője a legújabb korok történelmi és kulturális megnyilvánulásainak.

De a miut mondtuk mások birtokában is vannak érdekes és értékes tárgyak, melyekről másoknak tudomása sincs. Azért felvetjük azt a kérdést, nem volna-e helyes egy muzealis kiállítás rendezése, hol kellő garancia mellett a városunkban levő régiségek és egyéb muzeumba illő tárgyak a közönség elé kerülhetnek. Ezzel nemcsak azt érjük el, hogy sok rejtett érték kerülne napfényre, hanem ajándékozás és vétel útján a leendő muzeum gazdagítását tesszük lehetővé és felébresztenők az érdeklődést a művelt közönségben, nemcsak a muzeum, hanem a jelent megtermékenyítő multak iránt is. Szeretők erről Halis István tanácsos ur véleményét ismerni, amiré nézve szívesen bocsátjuk rendelkezésére a Zalai Közlöny hasábjait.

Az Irodalmi és Művészeti Körben is szívesen tartott felolvasást. Az előadás hatásának érzékeltetésére igen alkalmas a kortárs beszámolója, ezt idézzük (Zalai Közlöny 1913. november 24. 2. oldal):

K

Halis István felolvasása.

Az Irod. és Műv. Kör tegnap tartotta első felolvasását ez évadban. A Polgári Egylet nagy termet zsúfolásig megtelt érdeklődőkkel. Örömmel konstatáljuk ezt. A felolvasó Halis István városi tanácsos volt. A felolvasás előtt művészi duettben gyönyörködött a hallgatóság.

Hoffrichter Emma játszotta Massanet-Thais és Drdla-Szerenád darabjait, amelyekhez a zongora kíséretet Mads adta. Játékukat banalitás lenne dicsérni. Tökéletes, összevágó együttes művészi átérzéssel s karakterustikus öntudatossággal, amelyet régi ismerősként üdözöltünk Hoffrichter Emma játékában s meglepően csodáltunk Petrics Magdus finom kíséretében. Ezután Halis István ült az előadó asztalhoz.

Csaknem két órán át olvasott Nagykanizsa történetéből. Nagy egyszerűséggel emlékezett Huszti Györgyről, Babocsay Józsefről és Horváth Józsefről akik Nagykanizsa város történetével foglalkoztak. Az érdekes adathalmaz, ez író egyéniségének jellemző kidomborítása s munkásságuk irányának finom jellemzése mind érdekes tulajdonságai voltak Halis tanácsos felolvasásának.

A felolvasó asztalnál Nagykanizsa progauatikai történetíróját láttuk tegnap, aki érdekfeszítően a tudás biztosságának határozottságával vezetett bennünket városunk történetének érdekes epizódjain keresztül a mai Kanizsáig.

Halis István egy eleven történet, aki városunk múltjának minden részletét ismeri s topografikusan határozza meg, hogy a múlt eseményei a jelenlegi Kanizsának melyik részéhez fűződnek. Halis tanácsos előadása után szinte más szemmel nézzük a város tereit és utcáit, amelyeken járva minduntalan elénk ötlik a múlt hagyománya, szokása története, a népről olyan kedves közvetlenséggel beszélt Halis István s reméljük, — hogy nem utoljára. —

N. Szabó Gyula ír a legmelegebb hangon Nagykanizsa fiáról. Több beszélgetésükből idéz a szerző, Halis halála előtti hónapból való az utolsó (Zalai Közlöny 1927. február 27. 2. p.):

Nagykanizsa fiáról

Írta: N. Szabó Gyula

Nagykanizsa fia volt. Hűséges, szerelmes gyermeke. Szerette azt a nagymultu várost egész szívvel. Neki szentelte minden szabad percét. Kutatott és írt. A poros aktákról, régi sárga, alig olvasható írásokról, mikor a port leverte, lefujta — még ekkor is arra gondolt: Kanizsai por ez is... A főgimnáziumot Kanizsán végezte — a betedik osztályt Pécselt — és már a harmadik gimnáziumban érdekelte mindaz, ami Kanizsa. Hallgatta a régi öregeket, kereste a történelmi munkákat. Amit Kanizsáról hallott, vagy olvasott — feljegyezte.

— Talán az ötödikbe jártam — beszélt el nekem nem is olyan régen — amikor erősen megdöbögött a szívem. Azt olvastam valahol, hogy Kanizsa volt a török világban a Dunántul legfontosabb vára. Boldog voltam, mert szerettem szülőváramat. Igen, boldog voltam, hogy nagyon büszke lehetek rá, hisz valamiben egykoron a legnagyobb volt.

Amikor megismertem, már a Koronában étkezett. Ott találkoztam vele valami hatszor. Örült, mikor mentem, mert szeretett. Mondta is. Szerettem volna ennek a lelkes és dolgos nagy „vidéki” munkásnak

megcsókolni a kezét. S most, hogy nem kísérhettem el utolsó utjára a „drága kanizsai földbe” elszorul a szívem. Látom szobáját, ahol kincseit őrizte, látom erősen megrokant alakját, sárga arcát és szeretném, ha sírni tudnék. De, kedves Pista bátyám, ha nekem valakim meghal — nem tudok könnyezni, csak feketék a nappalaim és elmaradnak a pihenést ajándékozó éjszakáim.

*

Utolsója január végén beszélgetünk a Koronában:

— Az apám kanizsai birtokos volt és az is szerette ezt a várost. Anyám, Andry Juliaanna néha falura kíváncszott, de azután mégis csak itt temették el szegényt. Sok mesét tudtak szüleim.

Elhallgatott. Nézett maga elé. Sápadtabban mint szokott. Megszóllt végre alig hallhatóan:

— Nemsokára én is... Nem is baj. Pedig volnának terveim... Csak az a baj, nem tudok írni. Rossz a kezem, hamar elfárad.

Azután panaszkodott. Nem volt megegyedve senkivel, semmivel. Kritizált mindent és mindenkit. Kezertlen szólt:

— Mindent rosszul csinálnak. Nem szép a színház. Milyen színház ez? Sohasem lépem át a küszöbét.

Szegény pedig álltélte volna. Azt

is megszerette volna, hisz az is kanizsai.

Később a multról beszélgettünk. Elmondta, hol volt a kanizsai vár. A sápi dí emberl nekittüzesedett:

— Azéri esett el, mert...

Ugy éreztem, restelle, hogy az ő drága Kanizsa várát elfoglalta a török.

Városi szolgálatát hozta elő:
— Szorgalmas tisztviselő voltam, pedig jobb szerettem volna írni, kutatni. 1883-ban léptem a város szolgálatába és ugyanabban az évben jelent meg az első elbeszéléseim és a *Magyarország és a Nagyvilág* c. szépirodalmi lapban. *Pünkösdi történet* volt a címe. Sokat írtam még ide is, oda is. Meg akartam már akkor írni néhai jó szülő Hegedűs kanizsai fiskális és Eötvös Károly választási küzdelmét. Érdekes, negyven éve motoszkál a fejemben, de mégsem írtam meg. Talán majd egyszer. A nyáron majd elmegyek valahová. Talán kissé megerősödöm és talán akkor?...

Később megfogta a kezemet: — Irja meg maga, uramöcsém. Elküldöm az adatokat.

Szegény urambátyám elvitte magával.

Ezt is mondotta egyszer:

— Szerettem volna megírni Nagy-

kanizsa történetét. Sajnos, álom maradt. És mikor arra gondolok, hogy azt nem tudtam megcsinálni úgy, ahogy elgondoltam — igen köldusnak érzem magamat. És a muzeum? Ha Kanizsának egy, híres muzeuma lenne!... Pedig lehetne. Ez volt a két nagy álma. Hogy az álomból nagy lett nagy illusztrált kötet és előkelő palota, de elszomorít... És úgy érzem, nem csináltam semmit.

— Nem élt hiába urambátyám, mert a volt kanizsai várnak volt egyik megelevenedett bástyája, amely nem vész el, mert megvédi a ráhordott Szices mozaikot, lelkes munkád becse és az erősödő kegyelet. Szellemed álljon örökre a magad hordta, rakta bástyán. Buzdítson, hasson és álmaiban éjszakákon, amikor a vidék napszámossai virrasztanak, szólj hozzájuk:

— Fiaim a hangyák is tudnak csudálatos várakat építeni.

Bocsáss meg Pista bátyám, neked csak a szorgalmad volt hangya, mert te voltál eddig Nagykanizsa város legnagyobb regőse, krónikása, régésze, jellegezője. És boldogan, megnyugodtan aludhatsz, mert szerelett városod adósod. Tartozásod letörleszteni sohasem tudja, mert *ménkád nélkül nem volna Kanizsának multja.*

Könyv

Villányi Henrik emlékeszédében tisztelettel szól Halis Istvánról, nagyon pontosan érzékeltetve kanizsaiságának jellemzőit (Zalai Közlöny 1927. február 24. 2–3. oldal.):

HALIS ISTVÁN

Mint csendes, a világtól és társadalomtól visszavonult ember halt meg 72 éves korában. Mint árvaszéki ülnök akkor ment nyugdíjba, mikor a háborus láthatáron a villám-lások már észlelhetők voltak. És ha ma csendes kimulásának nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, mint olyan polgár halálának, aki köznap munkát végzett egész életén át, azt méltán tehetjük, mivel *Halis* István jó néhány évtizedig Nagykanizsa város kultúrtörténetének hivatott írója és a tollnak ügyes, érdekes és sok tekintetben művészi tehetséggel megáldott forgatója volt.

Mi minden jelentékenyebb embert, aki köztünk él, gondolkodik és működik, fővárosi, sőt országos mértékkel mérünk. Nagyozolunk. Mit jelenthet nekünk az az író, művész, tudós, aki túlterjeszkedik a város, a megye határán és egyetemes érvényre igényt tart? Nekünk, kanizsaiaknak semmit, az országnak sokat. Ha *Somlyó* Zoltán versel, ha *Strém* István költeményeket ír prózában,

(mindkettő Budapesten élő kanizsai író) azt tapasztaljuk, hogy mentálitásuk úgy van beállítva, miként más országos jelentőségű íróé, de kanizsai vonatkozásban ők nekünk alig jelentenek valamit.

De ha *Halis* István a *Színes mozaik*-jában néhány poros aktából, amelyet a városház irattárában talált, rekonstruálja és művészettel rekonstruálja Nagykanizsa város kultúráját, életfelfogását, gondolkodásmódját és az akkori élet létkelését, ak-

kor a mi városunkat kelti új életre, a mi fejlődésünket világítja meg, a mi szellemünkben gondolkodik, érez, azomorkodik és humorizál. Ő a kanizsai szellemet maradék nélkül asszimilálta a saját gondolkodásával és azt művészi formába öntölte. Ez a szellemi és lelki tulajdonsága adja meg azt az értéket, amelyet az ő egyénisége kanizsai vonatkozásban jelent. Ez a „*Színes mozaik*“ volt az ő legnagyobb és legtartósabb sikere.

Megírta a szentferencrendi zárda történetét, írt regényt, amelyet a *Pesti Hírlap* közölt és írt számtalan tárcát a *Zalai Közöny*-be. Minden sora a kanizsai föld, a kanizsai típus felmagasztalása volt. Az ő írásaiban semmi dialektika nincs, a világot átfogó eszméknek nyomát se találjuk bennük, de van bennük szemlélet, lokális szín, kanizsai zamat és jelleg. Az ő emberei élnek még ma is, csak más környezetben, mint ötven, száz, vagy százötven évvel ezelőtt. Ezeket az alakokat spekulációval megteremtani nem lehet, ezeket csak tapasztalni, észrevenni és reprodukálni lehet. Azok az emberek nincsenek kigondolva, azok éltek, azoknak voltak élményeik, amelyek bennünket érdekelnek. Lelki szemcink elé való állításuk nem oly egyszerű szándékkal hajtható végre, ahogy mi hisszük. *Halls* Istvánnak meg volt hozzá a képzelőtehetsége, a magyar faji érzés, de különösen volt hozzá kanizsai érzéke. Az ő szavajárása nem az volt: *Budapesten így van, Budapesten úgy van.* Az ő eszménye *Kanizsa* volt.

Kanizsát szerette. Mint hivatalnok az árvák ügyét végezte, szeretett azzal dicsekedni, hogy neki nincs restanciája, de soh'se említette, hogy hivatala elég időt enged neki arra is, hogy irattári kutatásokat végezzen és ez a ráérés volt a mi szerencsénk. E nélkül ma nem volna multunk.

Nem sokat társalogtam vele és mégis szerettem; nem szóltam hozzá, mivel ő is, miként *Mikszáth* Kálmán, azt állította magáról: *A költő olyan, mint a havasi kürt, csak távolról éhezhető.*

Árvaságra jutott a városi muzeum is, amelynek megszervezője és első igazgatója volt. Kár, hogy a muzeum elzártsága miatt oly kevesen ismerik *Halls* Istvánnak a helyi régészet terén szerzett érdemeit.

Irántunk érzett szeretetéért hálás lehet neki Nagykanizsa város közönsége. *Halls* István garzonember volt. Csendes visszavonultságban töltötte napjait. Legyőzte őt korán beállott aggsága és végül szeliden közeledett feléje a halál február 23 án.

Villányi Henrik.

könyv

Értékelés

Halis István sokoldalú ember, sokszínű egyéniség volt. Dolgozatomban szerteágazó tevékenységének csak egy kis részét tudtam bemutatni. Kiemeltem történeti és helytörténeti munkáit, ezek az ismertebbek. Itt sem tudtam a teljességre törekedni, mert írásaiban szinte Nagykanizsa város egész történetét öleli fel. Ezért csak arra szorítkoztam, amelyek segítségével be tudtam mutatni, hogyan végezte hivatali munkáját, mivel töltötte szabadidejét, szabadságát, mi volt a kedvenc elfoglaltsága.

Minden írásából kicseng mérhetetlen szeretete szülővárosa és annak polgárai iránt. Ez az oka, hogy szebbnek látja városát, mint amilyen a valóságban, mint ahogy más írásokból kitűnik. Bemutatja az egykorú városi közállapotokat, családi, helyi szokásokat. Mindezt olyan elevenen teszi, hogy az olvasó figyelmét mindvégig leköti.

Szépíró tevékenysége kevésbé ismert. Regényeinek, elbeszéléseinek ihletője a zalai táj, Kanizsa és az itt élő emberek. Ha közöl, felsorol, azt a pontos, kronologikus sorrendben teszi. Ha regényt ír, vagy színdarabot, akkor szerző fantáziája megmozdul, kiszínezi az eseményeket. A derű, a természet szeretete minden művén átizzik. Az így felidézett történeteket élénken és koronként egészséges humorba váltó ötleteivel, eredeti és korfestő tájszavakkal adja elő.³³ Ezek a valóság és a képzelet világából szőtt olvasmányok következtetni engednek a kor sok tekintetben szomorú társadalmi viszonyaira is.

Sokrétű egyéniségre vall, hogy gyűjtötte és lejegyezte a helyi babonásokat, katonadalok és népdalok szövegét.

Szeretettel ír jeles kanizsai emberekről, Bátorfi Lajosról, aki újságíróként és helytörténészként a város szellemi életének három évtizeden át az egyik legjelentősebb szereplője, és a költői ambíciókat dédelgető Tuboly Viktorról. Minden sora a kanizsai föld, a kanizsai ember fölmagasztalása volt. Az ő emberei élnek még ma is itt, csak más környezetben. Őket spekulációval megteremteni nem lehet, csak tapasztalni, észrevenni és reprodukálni lehet, és ő ezt tette, művészien.

Halis István rekonstruálja Nagykanizsa város gondolkodásmódját, életfelfogását, kultúráját, az akkori élet lüktetését.³⁴ A várost kelti újra életre, a város fejlődését világítja meg, a város szellemében gondolkodik, érez és szomorkodik.

Tisztelték, mindenütt köszöntötték. Ha híres emberek jöttek Kanizsára, őt mindig meglátogatták. Tudósok, kutatók, jelentős egyházi személyek barátságát bírta. Szolidan élt, mégis Kanizsa minden polgára megbecsülésnek vélte társaságát. Ő volt az elsüllyedt, eltemetett Kanizsa vár megelevenedett bástyája. Szót értett az egyszerű emberekkel is, róla mindenki tudta, hogy ő az, aki fizetség ellenében átveszi az építkezéseknél felszínre került régiségeket.

Felmerül a kérdés: miért nem írta meg Kanizsa történetét, amikor minden képessége megadatott hozzá. A rendelkezésére álló anyagból, a kopott pergamenekből és személyes emlékeiből csak itt-ott hozott nyilvánosságra egy-egy érdekes és tanulságos történetet. Lemondott szép terveiről? Nem. A választ megadják Halis István őszinte szavai:

A kutatáshoz kétféle szükséges: idő és pénz. Én pedig nem rendelkezem egyikkel sem. Húsz év óta sokat gyűjtöttem össze, de nem eleget. Tegyük föl mégis, hogy megírtam Kanizsa történetét. Mi lesz akkor? A munka nyomtatási költsége kitesz 5–6 ezer forintot. Akadna-e ember, aki hajlandóságot érezne magában a költségeket fedezni? A városnak ilyenre pénze nincs; mert ha lenne, akkor már régen megíratna volna monográfiáját.³⁵

Élete összegzésében, melyet N. Szabó Gyula idézett cikkében, a Nagykanizsa fiáról címűben is fájdalmasan említette: *Szerettem volna megírni Nagykanizsa történetét. Sajnos csak álom maradt. És mikor arra gondolok, hogy ezt nem tudtam megcsinálni úgy, ahogy elgondoltam – igen koldusnak érzem magamat.*

A másik nagy álma, amiért évtizedekig küzdött, a történelmi múzeum is megvalósulatlan maradt, s ez is nagyon elszomorította: *Úgy érzem, nem csináltam semmit – vallja ugyanebben az írásban.*

Nőtlen ember lévén nagy szeretettel és törődéssel vette körül rokonságát, számos unokahúgát, öccsét. Gondot fordított taníttatásukra is.³⁶ Sikereket – a tanulás terén – főleg a lány rokonoknál ért el, közülük többen pedagógusok lettek.

Halis István városunk egyik legkedveltebb és legkulturáltabb polgára volt. Alakját így állítja elénk a kortárs dr. Arató Jenő ügyvéd *Kanizsai emlékek* című jegyzeteiben: *... és előttünk megy el rendes napi sétájára ki a vasúti töltés mellé a nagybajuszú, szelíd mosolyú pápaszemes Halis István árvaszéki ülnök, szintén agglegény, kinek életét a város kutatásának története tölti be.³⁷*

Nagykanizsa fia volt. Húséges, szerelmes gyermeke. Szerette ezt a nagy múltú várost egész szívével. Neki szentelte minden szabad percét. Kutatott és írt. A poros aktákról, régi sárga, alig olvasható írásokról mikor a port leverte, lefújta, még ekkor is arra gondolt: Kanizsa-por ez is.– írta róla N. Szabó Gyula idézett nekrológiájában. Hallgatta a régi öregeket, kereste a történelmi munkákat. Amit Kanizsán hallott, vagy olvasott, feljegyezte.

Megöregedve, betegen zsörtölődővé vált. Nem volt megelégedve senkivel, semmivel. Kritizált mindent és mindenkit. *Mindent rosszul csinálnak. Nem szép a színház. Milyen színház ez? Sohasem lépem át a küszöbét – idézi szavait N. Szabó Gyula idézett cikkében, de mindjárt hozzá is teszi: Szegény pedig átlépte volna. Azt is megszerette volna, hisz az is kanizsai.*

Életét teljesen a közéletnek, megyéjének, városának, a helybéli emlékek feljegyzésének, a kutatásnak és írásnak szentelte. Nyugdíjazása után mindvégig, szinte halála napjáig dolgozott. Haláláról a városi tanács gyászjelentést adott ki. Rokonai így búcsúztak Halis Istvántól: *Áldásos munkáját és jóságát 72 évvel jutalmazta az isteni gondviselés.*³⁸

Unokahúgai sírkövet készíttettek sírja fölé.

Halis István joggal vallhatta, hogy a hangyák is tudnak csodálatos várakat építeni. Munkásságát legszebben N. Szabó Gyula már többször idézett írásának záró soraival foglalhatjuk össze:

Pista bátyám, neked csak a szorgalmad volt hangya, mert te voltál eddig Nagykanizsa város legnagyobb regőse, krónikása, régésze, jellemezője. És boldogan, megnyugodtan aludhatsz, mert szeretett városod adósod. Tartozásod letörleszteni sohasem tudja, mert munkád nélkül nem volna Kanizsádnak múltja.

2001 augusztusa óta a könyvtárosok a család képviselőivel együtt rendszeresen megkoszorúzzák Halis István sírját a nagykanizsai köztemetőben.

A temetőgondnokság a könyvtári névadásra felújította a sírt.

Halis István műveinek jegyzéke

Csokonai Vitéz Mihály kalandja. Történeti vígjáték 3 felvonásban, Csokonai százötvenéves születési évének évfordulójára. Nagykanizsa, Zalai Károly Könyvnyomdája, 1923. 98 p. (Az Ellenség kezében c. mű átdolgozott változata)

Dalmatiában. Adatok az ötvenes évek történetéhez. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1897. 30 p.

Ellenség kezében. Történeti vígjáték négy szakaszban. Nagykanizsa, Guttenberg Nyomda, 1913. 138 p.

A ferencesrend kanizsai zárdája. Tanulmány Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1899. 76 p.

Hajnal van! Elbeszélések. 2. kiad. Nagykanizsa, Fischel Fülöp Könyvnyomdája, 1902. 200 p.

Karbunkulus. Regény két kötetben. Nagykanizsa, 1913. I. 200 p., II. 213 p.

Kis ember nagy bottal. Háborus idill. Nagykanizsa, Zala és Gyarmati, 1913. 34 p.

Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa város XIX. századbéli története. Nagykanizsa, Nagykanizsa Nyomda és Lapkiadó Vállalat, 1923. 84 p.

Az ősmagyarok nyomai. Történetünk néhány rejtélyének magyarázata. Nagykanizsa, Fischel Fülöp nyomása, 1902. 67 p.

Szines mozaik Nagy-Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1893. 140 p.

Zalai krónika I-V. füzet. Szerk.: Halis István. Nagykanizsa, Zala Nyomda Rt., 1915-1917. 416 p.

Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra. Szerk.: Halis István, Hoffmann Mór. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1896. 331 p. (Benne Halis István szerzőként is közreműködik)

Jegyzetek

¹ Nagykanizsa, Petőfi u. 39. (Az épületet 2005-ben lebontották, az emléktábla könyvtárunkba került. A szerk.)

² A születés időpontját illetően eltérő adatokra leltünk. A Születési Anyakönyvben 1855. augusztus 21., az iskolai bizonyítványokban 1855. augusztus 20. szerepel.

³ Könyve Alajos igazgató. Az első osztály névjegyzéke, 1868. július 31.

⁴ Aki magyarul beszélt a latin helyett, szignumot kapott. Ez egy kis réz tárgy (értéktelen rézpénz), melyet a diák a zsebében könnyen el tudott helyezni, így társai nem is gondolhatták, hogy nála van. Másnap reggel - akinél a szignumot megtalálták -, büntetést kapott, megvesszőzték, és addig maradt nála, amíg tovább nem tudta

adni. Így a szignum birtokosa provokálta társait, hogy minél előbb megszabaduljon a büntetéstől. In. Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 201. p.

⁵ Iskolai értesítők. In. Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. A két részlet a 149. és a 195. oldalaktól olvasható.

⁶ Steinhardt László feljegyzései nagyapjának visszaemlékezéseiből.

⁷ Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 210. p. (Csoknay Gyuláról szóló rész).

⁸ Magyar Királyi Tudomány-Egyetem, Almanach. Budapest, 1881. Jog- és Államtudományi Kar, 63. p.

⁹ Dárdainé sz.: Metz Erzsébet visszaemlékezései.

¹⁰ Gerócs Jenő unokája, Steinhardt László

¹¹ Halis István: Színes mozaik. Nagykanizsa, 1893. 10. p.

¹² Uo. 9. p.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 21-22. p.

¹⁵ Uo. 22. p. A palatinus kifejezés a Batthyány családra, a város földesuraságára utal.

¹⁶ Uo. 23. p.

¹⁷ Uo. 18.

¹⁸ Aki vitatkozott a prágai és brünni hóhérokkal az akasztás módjai felett.

¹⁹ Aki a hadizsákmányként elrabolt két harangból a város könyörgésére egyet visszaadott.

²⁰ Halis István: Hajnal van! Nagykanizsa, 1902. 28. p.

²¹ Halis István: Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 175-177. p.

²² Halis István: Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa, 1923. 60. p.

²³ Halis István a másik helyi lapban, a Zalában is sokat publikált.

²⁴ Dr. Kerecsényi Edit: A nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi évkönyve 1919-1969. Nagykanizsa, 1972. 9. p.

²⁵ Jogász, miniszter. A család 1854-ben költözött Nagykanizsára. Az elemi iskolát és a középiskola alsó osztályait itt végezte.

²⁶ Zalai Közlöny 1912. május 2. I. p.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo. 2. p.

²⁹ Zalai Közlöny 1912. október 28. 2. p.

³⁰ Zalai Közlöny 1912. október 31. 2. p.

³¹ Dr. Kerecsényi Edit: A nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi évkönyve 1919-1969. Nagykanizsa, 1972. 11-12. p.

³² 1835-ben létrehozott helyi kulturális szervezet.

³³ Két cigánycsaládról ír, akik nyaranként a Békástói erdőben sátoroztak az Ezeréves fa közelében. Számuk „folyton apadott vagy növekedett aszerint, amint az országos csavargások alkalmával néhányat agyonvertek közülök, vagy pedig beolvadt a családba a kergetett idegen cigányok valamelyike. Egy kicsit kolompár, meg kovács is volt mindegyik család feje. A hatalmas tölgy alatt kalapálták a rézüstöt, és szaporították a rajkósereget s majd későbbi kor embere nem tudja megmagyarázni a különös dolgot, hogy miért van Kanizsán minden cigánygyerek születési helye gyanánt a Békástó beírva”. In: Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 327-328. p. (A részlet olvasható kötetünk 85-86. oldalán. A szerk.)

³⁴ Babócsay György polgármester amilyen takarékosan kezelte a város vagyonát, olyan bőkezűen nyúlt a saját zsebébe. Minden évben szüretet rendezett, ahol a város minden alkalmazottja megjelent. Máskor a gyümölcskertbe vitte vendégeit. A mulatság néha olyan jól sikerült, hogy „az ivásban edzett jóbarátok ismételve bemutakoztak egymásnak.” In: Halis István: Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa, 1923. 63. p.

³⁵ Halis István: Haszontalan gondolatok. (A Zalai Közlöny 1900. júl. 14-i számában megjelentetett cikk másolatát közli a Kanizsai Forduló 2001. április 27-28. Összeállította: Czupi Gyula) I. p.

³⁶ Névjegykártyáját több alkalommal azzal a megbízással adta serdülő unoka-húgának, hogy arany ékszert vásároljon saját részére a város kiváló ékszerészenél, a Kugler fivérekénél. Dárdai Zsigmondné sz. Metz Erzsébet szóbeli közlése.

³⁷ Arató Jenő naplójegyzeteit a Thúry György Múzeum őrzi, Dél-Nyugatnak szegletén címmel válogatást közöl belőle a Pannon Tükör 1995. évi I. száma Pék Pál válogatásában a 37-41. oldalakon. Az idézett rész a 38. oldalon olvasható.

³⁸ Gyászejentés az összes rokonság nevében. Zalai Közlöny 1927. február 30.

I 1999-ben könyvtárunk névadójának kiválasztása érdekében felhívást tettünk közzé. Azt szeretnénk volna elérni kezdeményezésünkkel, hogy egy széles közösség érezhesse magáénak e névadás örömét és egyben minél inkább érezhesse magáénak intézményünket is.

Amikor 2001-ben a névadás megtörtént, bizony még sokaknak kellett felvilágosítást adnunk városunkban is Halis Istvánról. Az az intenzív tevékenység, mellyel névadónkat és életművét az elmúlt esztendőkből ismertté tenni igyekeztünk, 2005-ben még inkább kiteljesedett. Születése 150. évfordulóját úgy ünnepeltük meg – erről ez a kötet sokrétűen megemlékezik –, hogy neve összefonódott egy általunk megfogalmazott szlogennel is: „Halis István, a példás kanizsai.” Ezzel azt kívántuk tudatosítani, hogy az egész életen át Nagykanizsa érdekében végzett lekiismeretes munka valóban generációkat átívelő és összekötő tiszteletet ébreszt.

Ez a népszerűsítés hasznosnak és hatékonynak bizonyult. Talán nincs ma már Nagykanizsán és a megyében sem olyan ember, aki ne hallott volna róla. Az a férfiú, akit névadásunkkor az öt tisztelő, életművét becsülők maroknyi csapata állított az érdeklődés homlokterébe, mára közismert és tisztelt alakja lett városunk és megyénk történetének.

Álljon itt egy példa arra, hogy a Halis-év végére milyen ismertségre tett szert a 150 éve született névadó. A pákai általános iskola a maga névadója, Öveges József születésének 100. évfordulójára pályázatot írt ki neves zalai származású személyiségek bemutatására. Erre a felhívásra küldte be a versengésben győztesnek minősített munkáját Bedő István, a nagykanizsai Hevesi Sándor Általános Iskola 6. osztályos tanulója. Örülünk, hogy jeles zalai történelmi személyiségként Halisra gondolt. A pályázat részleteinek közlésével egyben gratulálunk is a sikerhez.

Munkája külön értéke a jól válogatott illusztráció, ezek közül a családfát mi is közöljük. Halis István családjából Rozália, Katalin, Júlia és Teréz leszármazottai élnek közöttünk – a szerző természetesen csak a szűken vett családját mutatja be.

Bedő István **Halis István, a példás kanizsai**

2001. augusztus 20-án Nagykanizsán új könyvtárat avattak, amit Halis Istvánról, „a példás kanizsairól” neveztek el. A könyvtáratavon egész családunk részt vett, szüleim, nagyszüleim, nagypapám testvérei, és mi legkisebbek is. Amikor a műsorról dédnagymamánknak meséltünk, ő megjegyezte, hogy jól emlékszik, „Pista bácsira”, aki kicsit morc, tudós-ember volt. Ekkor tudtam meg, hogy rokona vagyok Halis Istvánnak!

Miért róla nevezték el a könyvtárat? 1999 decemberében a városi könyvtár felhívást tett közzé. Arra kérték a város lakóit, tegyenek javaslatot, hogy gyönyörű, új könyvtárunk melyik híres kanizsai ember nevét viselje. A név mellé rövid ajánlást, indoklást kértek. Huszonöt név került a listára.

Sokan ajánlották Halis Istvánt, munkássága, a városhoz való kötődése miatt:

„Névadóknak olyan személyt kellene, illene választani, aki Nagykanizsa történetéhez szorosan kapcsolódik. Miután városunknak régi, igazi értelemben országos híró irodalmi személyisége nincsen, itt működött, könyvért, városért lelkesedő személy nevét kellene választani.”

„Ő volt az első könyvtáros és múzeumőr Nagykanizsán. Ha Kanizsa történetét kutatjuk, forrásként mindig Halis István munkáira hivatkozunk.”

„Életének minden mozzanata Nagykanizsához kötődik. Itt született, itt tanult, jogi végzettségének megszerzése után munkáját mindvégig Nagykanizsa város szolgálatában végezte. 1893-tól fáradhatatlan szervezője és ösztönzője a Múzeum és Könyvtár alapításának, melynek megszületésétől, 1919-től 1925-ig első vezetője és 1927-ben bekövetkezett haláláig hűséges kutatója és támogatója.”

Többszöri megbeszélés után, a javaslatokat figyelembe véve az önkormányzat úgy döntött, hogy könyvtárunk névadója Halis István lesz.

Halis István 1855. augusztus 20 (21)-én született Nagykanizsán (a korabeli iratok egyikén 20., másikon 21. szerepel). Foglalkozása szerint: jogász, tisztviselő, helytörténész, múzeum- és könyvtáralapító. Édesanyja Andri Julianna, édesapja Halis Ferenc. Szülei a tehetősebb, gazdagabb földműves réteghez tartoztak, jelentős szőlőbirtokuk is volt. Családjában tíz gyermek született, ő volt a kilencedik.

Iskolai tanulmányait a nagykanizsai római katolikus Elemi Főtanodában kezdte, majd a piarista gimnáziumban folytatta. Ezután Pécsre, a ciszterekhez iratkozott be. A család úgy emlékezik vissza, hogy kispap is volt (1874/75). A jogi egyetemet Budapesten végezte. Tanulmányai befejezése után visszatért Nagykanizsára. Szolgált a várost, és segítette édesanyját. Lánytestvérei korán meghaltak, az árván maradt gyerekeket a nagymama nevelte. Ebben segített Halis István, aki nem alapított családot, agglégény volt. Környezetét, családtagjait a tanulásra ösztönözte, a gyermekek taníttatásához anyagilag is hozzájárult.

Különböző városi tisztségeket töltött be: volt árvaszéki ülnök, városi tanácsos, polgármester-helyettes, könyvtáros és a múzeum vezetője.

1896-tól dolgozott árvaszéki ülnökként. Az árvaszék az árvaügyeket intéző szervezet volt, elhalálozások utáni ügyek intézésével foglalkozott, főként kiskorú gyerekekkel kapcsolatban.

Az árvaszéki úlnöki hivatalt a képviselőtestület 1872-ben állította fel. Elhatározták, hogy „az árvák atyjául olyan személyt kell választani, aki igazszívű, számadó, hivatalban szorgalmas és vagyonos is legyen”. 1896-ban ezért esett Halisra a választás, mert jogvégzett, megbízható ember volt, a hozzá fordulókat ügyeit lelkiismeretesen, késedelem nélkül intézte.

1900. december 15-én felvették a városban működő „Munka” szabadkőműves páholy tagjai közé. Ez a csoport többek között fontosnak tartotta az ingyenes népkönyvtár felállítását. Egy bizottsági jelentés szerint a könyvtár 750 kötettel rendelkezett, és „legfőbb célja, hogy a földműveseket és az iparosokat elvonja a tivornyázástól”.

Ezek a könyvek főként ajándékba kapott, a szabadkőművességgel foglalkozó kötetek voltak, de fontosnak tartották helyi írók munkáinak a gyűjtését is.

1912 októberében egy híradás szerint, „a városi régiségek, könyvek annyira felszaporodtak, hogy egy külön múzeum és könyvtár felállítása vált szükségessé”. Halis István tanácsost nevezték ki könyvtárosnak és múzeumőrnek, valamint megbízták a régiségek gyűjtésével és vásárlásával. Hamarosan kitört az első világháború, így a könyvtár és a múzeum ügye háttérbe került. 1919 elején a polgármester két szobát jelölt ki a Városháza épületében a múzeum és könyvtár számára. 1923-ban a két intézmény négy szobát kapott a Sugár úti gimnáziumban.

Halis István 1925-ig vezette a múzeumot és könyvtárat, nyugdíjasként is gyűjtötte a helytörténeti emlékeket.

Halis István íróként több műfajban is alkotott: vannak történeti munkái, elbeszélései, színművei, romantikus regényei. Minden művét saját költségén adta ki.

A város történetét is kutatta, régi okiratokat gyűjtött, régészettel foglalkozott. 1927. február 23-án hunyt el.

Halis István nem gyűjtött vagyont, halálakor a család emlékezete szerint örökölhető ingatlannal nem rendelkezett. Az élete folyamán örökölt ingatlanok azon részéről, melyet valamelyik családtagja használt, rendszeresen lemondott. Az értékesítésekből származó pénzt, s saját jövedelmét kutatásaira fordította. Nőtlen emberként minden szabadidejét utazásra és írásra szentelte.

A tőle származó tárgyakat Gerócs Jenő az 1960-as évek végén a Thúry György Múzeumnak ajándékozta.

A könyvtár új épületének átadásakor a család tulajdonában levő Halis-emlékeket Steinhart László (Gerócs Jenő unokája), a család „levéltárosa” a könyvtárnak ajándékozta.

Így Halis István hagyatékával is az általa megteremtett két intézményt gazdagította.

Halis Istvánnak több, a korabeli Nagykanizsát is megörökítő művét ismertettük, mutattuk be 2002 óta a Halis emléknapokon. Ezek közül most Laczó Éva kolléganőnknek a 2003-as emléknapon elhangzott ismertetését adjuk közre.

Laczó Éva

Halis István: Karbunkulus (Nagykanizsa: Balog O., 1913)

Szöveg 2003-ból

A regény cselekménye a Sullogó patak völgyében indul. Itt él Musza Mihály molnár, aki az uradalmi gőzmalom felépítése óta egyedül és utolsóként maradt meg a messzi őseitől örökölt mesterség mellett. Azonban egyre jobban eladósodik, sorra elveszíti családtagjait, csak tíz esztendő kisunokája, Ilona, és öreg szolgálja marad vele az előregedett, pusztulásnak induló „rongyos malom”-ban. Egy napon a vihar elől a malomban keres menedéket Bán Gábor, a nemesi származású volt csendbiztos, aki az egyik gerendán furcsa jeleket fedez fel. Felhívja rá Pál atya, a franciskánus szerzetes figyelmét. Pál atya ősi magyar írásnak véli a jeleket, értelmét megfejteni azonban nem tudja, így csak lerajzolja azt, hogy tovább tanulmányozhassa.

Az események három fő vonalon folytatódnak tovább.

A történesek egyik ágát Szabó János árvaszéki ügye alkotja. A huszároktól leszerelt Szabó János szeretne örökségéhez jutni, azonban valami rejtélyes oknál fogva az árvaszéknél nyoma sincs az örökségnek. Hiába kéri Bán Gábor segítségét is, ő sem tud nyomára bukkanni, hol tűnt el a pénz a hivatalos útvesztők között. Bán Gábor pártfogásába veszi, segíti Szabó Jánost, munkát ad neki. Magával viszi az ünnepségre is, melyet a Vidám Veterán nevű kocsmában Kossuth Lajos névnapján rendeznek. Itt tűnik fel először Abár János ügyvédjelölt hazafias szónoklatával. A fellelkesült ünneplők majdnem bajba kerülnek, de Bán Gábor és Abár József sikeresen megoldják a helyzetet. Abár Józsefet ezután már több hazafias érzelmű ember is segíti, hogy le tudja tenni az ügyvédi vizsgát és ügyvédi irodát nyithasson, ahová valóban az igazukért tudnak fordulni az emberek. Ő is alaposan átvizsgálja Szabó János ügyét, talál is iratokat, azonban neki sem sikerül a megoldást megtalálni. Szabó Jánost Szepetnekre küldi Bán Gábor Rozgonyi Ferdinánd főerdészhez, hogy a névnap ünnepségen való részvétele miatt bántódás ne érje.

A cselekmény másik lényeges eleme Pál atya, a magyar barát fejtegetései a magyarok eredetéről, amit „Ádám apánkig” vezet vissza, és a magyar nyelv ősnyelv voltáról. Érdeklődése a régiségek iránt elvezeti a Szentgyörgyi mérnök által összegyűjtött és a vármegyére hagyományozott régiségekhez, amik a vármegyeház padlásán porosodnak. Ér Sámuel, a vármegye leghatalmasabb embere, a kapzsi ügyvéd azonban felfigyel a

lehetőségre, csalással megszerzi a gyűjteményt. Egy amerikai gyűjtő megbízásából Morier James „régiség tudós” nézi meg és vásárolja meg a gyűjteményt, akit annyira érdekel a magyarok kultúrája, hogy megkéri Pál atyát, tanítsa meg magyarul, mert Magyarországon akar maradni népviseleteket és népszokást gyűjteni. Mikor Ér Sámuel rájön, hogy sokszorosáért adhatta volna el a gyűjteményt, gutaütést kap.

A harmadik szálon Musza Ilona és Soóghor György szárföldi szolgabíró szerelme bonyolódik. A két fiatal egymásba szeret, azonban társadalmi helyzetük különbözősége miatt Soóghorban fel sem merül a házasság gondolata. Ér Rózsát, az ügyvéd lányát veszi feleségül. Ezzel a lépésével egycsapásra négy embert tesz boldogtalanná: Rózsát és Abár Józsefet, akik már jó ideje szeretik egymást, Ilonát és önmagát. Amikor erre rádöbben, ráadásul egy korábban elkövetett sikkasztása miatt is felelősségre vonás van kilátásban, apósa pedig – bár megtehetné –, nem fizeti ki az adósságot, nem lát más kiutat, mint az öngyilkosságot. Abár József és Rózsa egymásra talál. Ilona vízbe akarja ölni magát, de az amerikai régész kívánságára rendezett „ispiláng ünnep” résztvevői észreveszik, és Szabó János élete kockáztatásával megmenti. A kórházban megszüli halott gyermekét és sokáig élet-halál között lebeg, de Szabó János kitartó, csendes melléállása lassan visszahozza az életbe. Bán Gábor ismét előveszi Szabó János örökségi ügyét és most végre fény derül a rejtélyre. Ér Sámuel vagyonát gyarapította Szabó János öröksége, amit egy furfangos csalással szerzett meg. A pénz megkerülése Szabó János révbe érkezését is jelenti, feleségül veszi Ilonát.

A regény a korabeli vármegye bemutatása mellett a Halis István számára fontos dolgok megfogalmazása. Értékítéletében előkelő helyen áll a hazaszeretet és a szabadság eszméje. Példa erre a Kossuth névnapján rendezett ünnepség leírása:

„A Veteránban az idén rendkívül módon ünnepelték az Ország Nevenapját. Mindenki értékesítette tudományát a rendezésben.

Az ivószoba falát Kossuth Lajos arcképe díszítette, melyet egy mészáros hozott ide a mai estére. Egy másik, ki a polgári életben mint ács kereste meg a mindennapi kenyerét, tizenhárom gyertyát illesztett az arckép körül a falba. Senki se ütődött meg a tizenhárom számon, mindenki tudta, mit jelent az emlékeztető gyertyaláng. Taller János pedig, a jómódú bádogos, kit az egész világ Johán Fetternek hívott, nemzeti zászló sokaságával tette színessé a helyiséget.

Az étterem díszítése egyszerűbb. Az arckép szintén ott függ a falon. Fölötte a próféta zöldselyem zászlója. Ennyi az egész.

Csakhogy ez a zászló az örök reménységet kelti fel a szivekben, s áhítatosan néznek rá a névnap vendégek! Tudják, hogy a misztikus zászlót csupán akkor szabad kibontani, mikor ünnep van a magyar világon!

Az ünnepen persze egymást érte a felköszöntő.

Először szónokoltak a negyvennyolcas félistenek, azután a honmentő rendes szónokok, meg a tüzes hazafiak. Ez utóbbiak közül kitűnt Pál barát szónoklata, ki rendkívüli elragadtatásban ilyen fogadalmat tett: „Bár az én rendemet, a Szent László király nevét viselő magyar szerzetesrendet kihalásra ítélték, s most kiszorítgatnak bennünket az egyes kolostorokból a vörös barátok kedvéért, s bár a magyar nem jött szent királya szerzeteseinek segítségére, de azért esküszöm, hogy ha a hazának szüksége lesz fiaira, hát mink mégis el fogunk menni oda, hová mindnyájunknak el kell menni!”

Szünni nem akaró rivalgás támadt a szónoklat után. Már közelgett az éjféli, és nagyon emelkedett volt a magyarság kedve, mikor egy fiatalember kezdett szólni. Az ifjú szónok megindultan emlékezett meg egy bizonyos távol élő remetéről; később keményen oda mondogatott a német sógornak, utoljára pedig a magyarokat tüzbe hivta, hogy a sok szófia után tegyünk is valamit!

Szünni nem akaró éljenzés riadt fel utána.

Taller bátya szépen elvezette a zajongó közönséget a templom előtti térségre. Ott megállította az ünneplő magyarokat. A cigánybandát leintette: „Ácsi more!” Aztán a kalapját leemelte a fejéről és szónokolni kezdett. Szívből jövő könyörgést menesztett az ég urához, hogy hazánk nagy fiának odakünt sokáig növeszsze szakállát; ezután a retorika szabályainak semmibe vevésével teljesen más tárgyra csapott, és a csillagos égre föl tekintve, azok biztató ragyogása, meg az odavetődő két rendőr jelenléte mellett, megátkozta a hazaáruló kormányt.

Csak az Isten őrizte, hogy nem detronizálta Ferencz Jóskát, és ki nem kiáltotta Lajos Apánkat Magyarország örökös királyának!

Ekkor valaki azt kiáltotta: „Abcug kormány!”

A harangzugáshoz hasonlatos hangban mindenki ráismert Pál barát szavára. A magyarok persze utána dörögték az abcugot, és ezzel a szokásos módon be is fejezték volna az ünnepélyt.”

A regény szereplői többségükben pozitív tulajdonságokkal vannak felruházva. Bán Gábor, Abár József, Pál atya igazságszerető, bátor emberek, akik mindig a gyengébbek pártján állnak, vállalva bármilyen következményt. Ér Sámuel az ellenpontjuk, aki velejéig gonosz, nem ismer kegyelmet, mindenkit eltapos. A mesék világára emlékeztető figurák, a jó és rossz szembeállítására szinte előrevetíti a trösztkirály elleni vesztes per okozta dicstelen halálát. A két pólus között áll Soóghor György, akinek alapvetően könnyelmű jellemvonásai végül mégis valamiféle bűnbocsánatot nyernek azzal, ahogy levonja elhibázott lépései után a következtetést és öngyilkos lesz. Előtte azonban igazi magyar módra óriási mulatságot csap.

„Többet nem iszom! Még csak arra kérlek bajtársaim, hogy velem gyertek egy utolsó bolondságra! Éjjeli zenét akarok adni egy igaz embernek!

Ezzel az egész társaság cigányostul együtt kivonult a Szarvas vendéglő szerető falai közül.

Kint az utcán a felkelő nap ragyogása mellett kofák szállingóztak a piacra, és emberi gépek indultak napi munkájuk után. (...)

Induláskor szemébe tünt az arany-gyerekek az átellenes házban levő vaskereskedés címere. Új gondolat jutott eszébe. Azt kiáltotta:

– Pajtások! Tiszteljük meg éjjeli zenével a vasembert! A befejző cselekedetem legyen igazi bolondság!

Hurrá! Helyes! Éljen! – zúgtak a gyerekek a fölséges indítványra. Rögtön odavonultak a vaskereskedés elé, hol egy páncélos lovag állott cimer gyanánt. Soóghor Gyuri a cimer alá állította a bandát, azt parancsolván:

– Még egyszer huzd el Laci a nótámat!

... vezényszóra elhallgatott a nóta és Soóghor Gyuri a vasemberhez ilyenforma felköszöntőt mondott:

– „Igen tisztelt vas-ember!”

„A mi időnkben, a külügyi politika magyarellenes magatartása, valamint a vagyonos osztály bizantinizmusa korában, tisztelő bámulat kél minden honfi kebelben az iránt az ember iránt, aki nem csak meg nem ingott sohasem, hanem inkább mindig szembeszállt a viharral-vésszel, aki talpat nem nyalt soha, tehát nem is törődött vele senki, s hagyták, hogy rászálljon a rozsdá, s aki sohasem fordított köpenyegét szeretett hazánkban! Ez a rendkívüli ember te vagy, ó vas férfit! Megérdemled, hogy rólad megemlékezzünk, s tiszta szivből kívánjuk, hogy örökkön élj!”

Ezt a részletet nemcsak azért választottam, mert megkapó a kontraszt, ami a hajnalig mulatozó társaság és a kora reggel munkába indulók, valaminek a vége és másnak a kezdete között feszül, hanem azért is, mert – méltón a város történetének elkötelezett kutatójához – Kanizsa jelenik meg benne, hiszen a Szarvas vendéglő és a vasember a város főterén áll. A könyv lapjain több helyen is találkozhatunk zalai helységnevekkel, pl. Szepetnek, Galambok, Peleske.

A szerzőt sokféle dolog foglalkoztatta, amikről igyekezett mélyebb ismereteket szerezni. Ezek az információk azután könyvekben fogalmazódnak meg, de ezeken túl a regényben is megjelennek. Érdekelte a ferences-rend története, melyet megírt „A Ferencrend kanizsai zárdája” címmel, de Pál atya alakján keresztül a „Karbunkulus”-ból is sok mindent megtudhat a témáról az olvasó. Ugyanez igaz történeti kutatásaira is. *Az ősmagyarok nyomai* c. munkájában megfogalmazottak Pál páter fejtegetéseiben jelennek meg.

Halis Istvántól

Halis István a 19. és 20. század fordulójának sokoldalú alkotója volt, ezt sokrétű tevékenysége mellett írásainak változatossága is mutatja.

A Színes mozaikból idézett, Leányárral kapcsolatos és a Zalai krónikából vett, Deák Ferencre emlékező részletekből a Kanizsa történetét anekdotikusan elmesélő Halist ismerhetjük meg. A város történetét módszeresebben feldolgozó történetíró a Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra kötet Nagy-Kanizsa város története című fejezete egy részletének közlésével idézzük.

A szépíró Halist a Hajnal van! kötetből az Amíg Tündérek Járnak Közöttünk című elbeszélésének részletével mutatjuk be.

A Békástói erdőre emlékező írásának közzétételével, mely az Emlékezés országából című sorozatból való, azt a kortárs szerzőt tesszük újra olvashatóvá, aki fontos néprajzi elemeket, társadalomtörténeti jelenségeket örökít meg lokálpatrióta polgárként.

Az életmű tanulmányozásának egyik legfőbb hozadéka a kortárs nagykanizsai arcok, alakok, karakterek megörökítése. Halis István nemcsak könyvekben, hanem a Zalai Közlöny hasábjain, publicistaként is sok és sokféle írással mutatja be kora városának lakóit. A Huszonöt év után című tárcát idézzük most az életmű publicisztikai feléből, amiben a Monarchia békés időszakát és benne egy érettségi találkozót, a 25 év után egybegyűlők jellemzését színesen, érzékletesen fogalmazza meg. Két részes cikkének az ad a mai olvasó számára külön értéket, hogy más forrásból tudhatjuk, volt 50 év után is találkozó. Erről azonban csak egy fénykép tudósít. A képen az írás szerzőjét látjuk két – a 25 évvel korábbi cikkben is bemutatott – társával az írásban szépen megrajzolt, de akkora már lebontott egykori iskolájuk helyén. A kép Halis-emlékeink egyik becses darabja.

A teljes kötet nyomdai előkészítése könyvtárunkban történt. Archiváló műhelyünkben szkenneléssel készültek a könyvekről és a Zalai Közlöny mikrofilmre rögzített változatából azok a digitális képek, melyeket a következőkben közlünk.

Bármekkora is volt az eredeti dokumentumok betűmérete, mi kötetünk oldalain igyekeztünk úgy elhelyezni a szövegeket, hogy méretük minél közelebb legyen a könyvünkben általánosan használt betűmérethez. Képesek vagyunk a teljes életművet hasonló igényességgel az eredetit pótló módon kötetenként reprodukálni.

Halis István önálló kötetei eredetiben olvashatók honlapunkon, ezek jegyzéke pedig megtalálható Illés Mária dolgozatának végén.

Azt kívánjuk, hogy olvasóink ezeknek az írásoknak a megismerésekor osztozzon velünk abban az örömben, melyet számunkra adott az életmű áttanulmányozása és a válogatás.

Leányvár *

A királyi kincstár utódjának a Batthány-urodalomnak mindig gyönyörű füve termett a Leányvárbán, melyet a polgárság szeretett volna közlegelőnek vissza szerezni.

A kiskanizsai városrésznek népe (a *sáska*!) mindig türelmetlenebb volt a nagykanizsainál. Nem csoda ha a két városrészt összekötő töltésen megállott a sáska és a térdigérő gazdag istenáldást nézve — káromkodott.

De valamennyi sáska között Milei Ferencz volt a legtürelmetlenebb.

Babochay János, (a mostani kanizsai polgármester édesapja), kinek szava szent volt a sáskák előtt mindig, az 1833. esztendőben alig lőn városbíróvá: Milei folyvást a nyakára járt azon jámbor kívánságával hogy az új városbíró vegye el a hercegtől a leányvári legeltetést.

— „Nem megy ez olyan könnyen Milei amint gondolod“, mondja a városbíró.

— „De én nem állom ki tovább tekintetes városbíró ur — makacsodik Milei — „belehajtatom a marhákat az uraságéba.“

— „Csak engedjék a hercegi cselédek,“ — tréfál Babochay János.

— „Agyonütöm a ki elém áll még ha elkárhozom is miatta!“ dühösködik Milei.

— „Előbb felakasztanak Milei azután kárhozol el“, — felel nyugodtan a városbíró — „pedig úgy gondolom nem szeretnél ilyen szégyent hozni a familiádra.“

A vitéz Milei meghökken, fejét válla közé huzza mintha nyakát akarná eldugni a veszedelem elől, és csendesen mondja: „Legalább adjon valami jó tanácsot tekintetes városbíró ur, hiszen mindig szokott rajtunk segíteni.“

— „Az már más dolog Milei, hanem városbíró létemre hogyan adjak tanácsot egy törvényellenes cselekvéshez?“ — kérdi Babochay mosolyogva. Kis időig vizsgálódva néz Mileire mintha kitapasztalni akarná, hogy elég erős lesz-e valami nagy munkára, — aztán biztatóan mondja: „Majd jöjj fel a napokban a városházára talán segíthetek valamit, de egy szót se senkinek.“

*Halis István: Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1893. 140 p. A részlet a kötet 99-104. oldalairól való.

Milei megvigasztalódva elmegy, de nem tudja megállani hogy a készülőben levő nagy örömről titokzatos czélzást ne tegyen az atyafiak előtt; mely körülmény a városbíró fülébe jutván: Milei a városházánál illően megdorgáltatik.

Valószínű hogy a városbíró teljes utasítást adott Mileinek a legelő mikénti elfoglalására, mert oly egyöntetűen és raffineriával csinálták a dolgot, mely teljesen reávall Babochay Jánosnak prókatori eszére, — de ezt a kérdést nem bolygatjuk. (Hátha az uradalom a kárért újra pert indítana ha nyilvánvaló lenne, hogy a városbíró utasítására foglalták el a legelőt.)

Elég az hozzá mikép egyik szép nyári reggelen *Ritter András* tisztartónak bejelentik hogy a kanizsai csikós a leányvári rétekre eresztette ménését.

Valóságos ribillió ütött ki a hercegi uradalomban a hihetetlen jelentésre. A cselédség ijedt képpel beszélgetett a hallatlan vakmerőségről, a tisztartó pedig az ügyészhez szaladgált tanácsért.

Glavina Lajos (a későbbi főispán) volt az urodalom fiskusa, ki egykedvűen mondja: „Hiszen egyszerű a dolog, vasba veretjük a gazembert, a lovakat pedig behajtatjuk.“ (Akárcsak az uri széken mondaná: „az ebéd reánk várván, tiszteletteljes indítványt teszek a szeszszíó feloszlatása eránt.“)

Nossza megindult a herceg cselédsége csikóst fogni. Uraikkal együtt előre örültek, hogy megint borsot törhetnek a városi polgárok orra alá.

Mire kivonult a cselédhadserég, akkor már az egész Kis-Kanizsa a berekben állott a csikós védelmére. Ez meghökkenettette a cselédeket. De legjobban elámultak azon, hogy a csikós nem volt hajlandó magát bekísértetni, pedig vasbaverést ígértek neki. Resistált. Kutyába se vette az egész dolgot, nem imponált neki az urodalom.

könyv

F

é

konyv

Midőn pedig erőszakhoz nyultak volna, — a kiskanisai nép úgy rohant rájuk, mint valami megbőszült tigriscsapat. Rögtön retirálniok kellett. Veszett gyorsasággal futottak vissza a cselédek tüskön-bokron keresztül, kergetve a dühös tömegtől s kísérve a fölvert gólyák és vadréczék kiabálásaitól.

A város nyakába rögtön pert akasztott a herczeg a kárért és legelő használatáért.

Elsőben is azt keresték hogy a lakatolt kaput — mely a legelőt a kanizsai uttól elzárta — ki törte el. A tettes részére már előre kvártélyt csináltak az urodalmi börtönben.

Töviről-hegyire kipuhatolták az esemény lefolyását, de a körülmények feltűnő összetalálkozása folytán nem lehetett a bűnöst megtalálni.

Bolond furcsa eset volt az egész betörés: épen ott bokrosodott meg a ménes, ahol a kapu volt. A mindig zárva levő kapu épen akkor ketté törve volt s így nyitott uton mehetett be a ménes. S mikor a lovak oda érkeztek épen abban a perczen mendegélt a kapu táján egy csomó sormási munkásember, akik hogy megmentsék magukat a letiprástól, belekergették a megvadult ménest a leányvári rétekbe. Hol van itt bűnös?

Babochaynak vagy Mileinek még a neve sem fordult elő az egész ügyben. A csikós pedig ártatlan volt, mint a husvétii fehér bárány.

Az már egészen mellékes hogy a csikósnak is volt annyi törvénytudománya, mikép nem engedte magát kiodobadni sommás uton. Ő nem foglalta el a legelőt, de ha már benne van a használatban — akkor bátran resisztálhat, mert csak peruton tilthatják el a legeltetést.

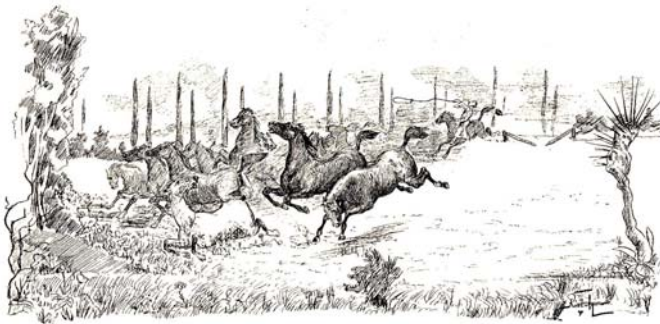
Az ártatlanságot legjobban bizonyította az, hogy *sormásiak* hajtották rá a ménest a legelőre s így a kanizsaiak érdekeltségét nem lehetett kimutatni.

(Gondolatnak is nevetséges az hogy a csikós készakarva zavarta volna meg a kapunál a ménest, s a sormásiak már előre tudták volna a teendőjüket.)

Az uradalom füt-fát megmozgatott, hogy pert nyerjen és elkeresse a legelőről a város marháit. A város viszont semmi áldozatot sem kimélt hogy letromfolhassa az uradalmat: deputációk jártak Bécsbe, Budára és nem is hiába: „Ő felségének Jobbágysaihoz viseltető kegyes elintézése szerint bent hagyatott a Város a Berki Legel-tetésben az ügy végeldöntéseig,“ — a mi egyértelmű volt az örökös használati joggal, mert ilyen pört gyerekjáték néhány száz esztendőig elhuzni.

S a míg 1848-ban a forradalom hatalmas viharja el nem söpörte az urodalom jogait, addig folyton használták a kanizsaiak a leányvári legelőt.

— Milyen öröme telt a dologban Mileinek, azt nem tudnám elmondani. Legfő gyönyörűsége abban telt, ha elnézegette a legelő marhákat minő jóízűen eszik a leányvári pompás fűvet és elmondogatta a sáskafiuknak: „Ugy-e mondtam mindig, hogy a fejünk után menjünk!“

könyv

Deák Ferenc mint kanizsai diák.*

(Babócsay György volt kanizsai polgármester elbeszélése után.)

Deák Ferencet, (vagy ahogyan a rokonok hívták: a Penczi gyereket), az ősrégi Tárnok faluból 1813. év őszén Kanizsára hozták iskolába.

Ferkót a gondos rokonság a piaristákhoz adta „kosztba“.

Tanuló korában csöppet sem volt olyan komoly, milyenek a magyar írók és művészek föl-tüntetni szokták. Éppen olyan volt, mint a többi vidám diákgyerek, kik között a tanuláson kívül abban tűnt ki, hogy mindig neki sikerült leghamarabb elszagatni a ruháját.

Nadrágja például csupán egy napig szokott megmaradni jó állapotban. Örökösen barangolt, s különös előszeretettel mászott olyan fákra, melyekre fölmenni „kunszt“. Az ilyen kedvtöltések pedig folytonossághiányt szoktak okozni a ruhában.

Ha pedig a sors úgy hozta magával, hogy a

*Zalai krónika I-V. füzet. Szerk.: Halis István. Nagykanizsa, Zala Nyomda Rt., 1915-1917. 416 p. A részlet a kötet 301-304. oldalairól való.

kicsapott kertek környékén verekedni kellett, (ami abban az időben a deák-sport egyik fajtáját képezte), hát ettől se futott el a Ferkó gyerek. Verekedett becsületesen.

Magától értetődik, hogy a többi diákok igen szerették a használható fiut, annál is inkább, mert véghetetlen jó pajtásnak bizonyodott minden alkalommal. Jóban, rosszban egyaránt kitartott.

Azt szerették azonban a tanuló társak legjobban Ferkóban, hogy sohasem tanult. Legalább sohase látták tanulni.

Eme jó tulajdonságai mellett Ferkóban az is megvolt, hogy az iskolai órák alatt soha se volt nyugton : keze-lába folytonosan mozgott.

És mégis minden alkalommal jól felelt. Csak a Ferkó gyerek nagy feje és a jó Isten tudhatja, mikép volt ez lehetséges ! Kanizsai diákoskodása alatt mindig első eminens volt.

Iskola társai néha napján „kpróbálták“ Ferkót. Fölolvastak előtte egy-egy lapot a (latin-nyelvű) leckéből s rászóltak : „No Ferkó, mondd el ! Ferkó pedig szórul-szóra elmondotta hiba nélkül ugyanazt.

Hogy pedig a leckék nem voltak valami gyönyörűségesek, s megtanulásuk nem volt gyerekjáték, annak bizonyítására ide igtatunk a leckéből két sort :

„Foemineum thomex, halex, cum smilace, fornax.

Et forfex, vibex, carex, adjunge supellex.“

Akadtt azonban a Ferkó gyerekeknek másféle „esete“ is

Kedves pajtásával, Babocsay Jancsival, (ki utóbb Kanizsán városbíró lett, de apja is város-

S -

NOVEMBER

biró volt) egykor bemászott a Ferkó a Bécsiné gyümölcsös kertjébe alma elsajátítás élvezete céljából.

(Babóchayék kertjében annyi nemesfajta almát ehttek volna a gyerekek, amennyi csak beléjük fért, de hát „nitimur in vetitum.“)

A kertet a gymnasium keleti oldalán levő házi kápolnától csupán egy kis utca választotta el, melyben akkora sár uralkodott ember emlékezet óta, hogy feneketlensége miatt még Kanizsán is nevezetesség volt.

Bécsinének, mint élemedett korban levő aszszonyságnak, a hagyomány szerint egy hosszú foga volt, mely eltagadhatatlan bizonyítéka levén boszorkány mivoltának, — nem csoda, ha tőle mindenki rettegett. Az a pokolbeli hatalom, mellyel Bécsiné köztudomás szerint rendelkezett, lángpallos gyanánt örködött a gyümölcsös felett.

Ferkó és Jancsi javában szedegették a szépen megtermett őszi almákat azzal az édes izgalmal, hogy az ördög atyafiát károsítják.

Egyszerre éles hang süvített végig a kerten: „Ki van a fán?“

— A Bécsiné! Juj, hátraköti a sarkunkat! kiáltotta Ferkó megrémülve.

A cimborák egy szempillantás alatt lecsusztak a fáról és — — uzsgye kifelé!

Először Ferkó érte el a kerítést. Megragadta a palánkot, és egy fölséges lendítéssel keresztül vetette magát az utcára — a megmérhetetlen sárba. Utánna Jancsi röpiült át ugyanolyan szerencsésen.

Arról ne beszéljünk, hogy a gyerekek ruhájában minő lényeges változások történtek a fáról lecsuszás és a menekülés közben.

Elég az ahhoz, hogy az eredményyel mind-akét gyerek meg volt elégedve, annál is inkább, mert nem éreztek semmiféle boszorkány-rontást, sőt sikerült Csabi direktor előtt is eltitkolni valami ravasz fondorlattal az öltözetben történt károsodást.

Ezt az eseményt nem felejtette el Ferkó gyerek akkor sem, mikor már régen a „haza bölcse“ volt.

Ahányszor összetalálkozott Babócsay Jánossal, mindig megemlékezett róla, s borzadózva mondogatta: „Mi lett volna, ha Bécsiné hátraköti a sarkunkat?“

Legutoljára egy ünnepélyes fogadtatás alkalmával említette, mikor Deákhhoz Kanizsáról egy deputációt vezetett 1870. év táján Babocsay János.

A küldöttség szónoka Babocsay volt, ki Deák előtt magát meghajtván, imigy kezdte beszédét: „Szeretve tisztelt nagy hazánkfia! Méltóságos Uram!“

Csak hogy tovább nem beszélhetett. Deák sohase szerette a cimezgetést, (hála Isten, azóta Magyarország nagyot haladt ezen az egy téren) s azért összevonta bozontos szemöldökét és közbevágott:

— Megbolondultál Jancsi? Hátra kötöm ám a sarkadat!

könyv

NAGY-KANIZSA VÁROS TÖRTÉNETE.*

A török elűzése után nemsokára (1702-ben) Lipót császár megparancsolta Kanizsa erősségének lerombolását, nehogy a török újra elfoglalhassa.

Ennek következtében Kanizsán szétrombolni kezdték a várfalakat és a várban levő összes épületeket. A lakosok elhúzódtak a várban fekvő *Régi- és Uj-városból*, — melyek különben is leégett és összedőlvé voltak, — az ugynevezett *Külsővárosba*, hova az invalidusok is házakat építettek a Lipót császártól kapott ingyen fundusokra. A Külső- vagy Elő-város lassankint megnagyobbodott, melyet most már egy-

Főteza Nagy-Kanizsán.

szerűen városnak hívták, mert a várban volt városrészeknek elpusztítása folytán nem volt szükséges a megkülönböztető jelző.

A mostani város nem volt körülvéve falakkal és árkokkal, még pedig sem az I—V. kerület, sem a különfekvő VI. és VII. kerület, mely utóbbit *kiskanizsai* városrésznek hívták.

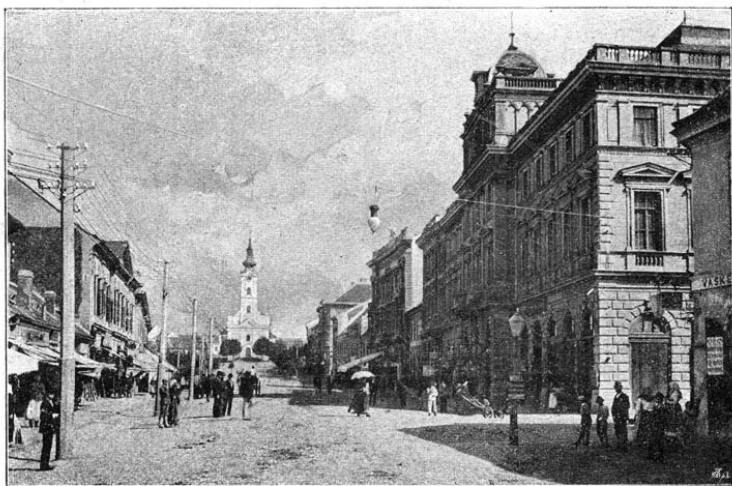
Kis-Kanizsa városrész oly módon keletkezett, hogy a XVI. században néhány letelepedett rác család az akkori vár délnyugati oldala mellé lakóházakat épített, s a kis telepet, mely később megnagyobbodott, *Ráczvárosnak* nevezték el. Ez lón a mai Kis-Kanizsa alapja. A Ráczváros sohasem képezett külön várost, de ennek daczára politikai okokból az újabb időben (1868-ban) megkisérel-

*Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra. Szerk.: Halis István, Hoffmann Mór. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1896. 331 p. A részlet a kötet 32-37. oldalairól való.

ték Kis-Kanizsa városrésznek kiszakítását Nagy-Kanizsa város területéből.

A rácز családok 1690-ben itthagyták addigi lakóhelyüket és a törökök társaságában kivándoroltak Törökországba.

A török uralom alatt a következő négy részből állott Kanizsa városa: 1. Óváros vagy Régi-város, 2. Ujváros, 3. Külsőváros vagy Előváros és 4. Ráczváros. (A német leírásokban: 1. Alte-Stadt, 2. Neue-Stadt, 3. Vorstadt és 4. Raitzenstadt.) Az Óváros és Ujváros, mint említettük, a tulajdonképi várban feküdt s így e két városrészt elpusztították a várfalakkal együtt, — de jelenleg is fenállanak: a Külsőváros (most I—V. kerület) és a Ráczváros (most Rácз-utca a VI. kerületben.)

(Uher fényképe.)

Szent János templom.

Városháza.

Nagy-Kanizsa Főutcaja.

A várban lebontott épületek köveiből a városi lakosok segítségével *Perge Kristóf* várkomendáns a franciskánusok részére templomot és zárdát építtetett, melyek maig fenállanak régi formájukban. Szintugy épségben van maig is a templom tornyára akkor feltett görögkeleti kettős kereszt.

A félig lerombolt várat *Grácsics* báró kapta tulajdonul oly feltétel mellett, hogy köteles a falakat teljesen szétbontani. A báró úgy teljesítette kötelezettségét, hogy az előbbi Külsővárosban házat építtetett a várfalak köveiből, s azután abban hagyta a falak szétbontását, mihelyt nem volt szüksége többé az építési anyagra.

Grasicstól *Szapáry gróf* tulajdonába ment át a vár s az új tulajdonos szintén egy lakóházat építtetett magának a városban, azon téglaközből, melyek még a várból eddig megmaradtak. Ezt a házat maig is „vár“-nak hívják.

A vár fundamentumában levő óriási termésköveket pedig 1840. év táján a városi tanács kiszedette és azokkal kirakatta a Fő-utczát mindkét oldalán, hogy az örökös sárban lehetővé tegye a gyalogjárást.

Ekkor tűnt el végleg a régi vár annyira, hogy a vizsgálódó szem most alig képes megállapítani helyét a buja rétek kiemelkedő körvonalaiban.

Szapáry István gróf utódok nélkül (1743-ban) meghalván, uratlanul maradt vagyont a fiscus foglalta el. Ettől pedig rövid idő múlva megszerezte gróf *Batthyány Lajos* nádor, kinek örökösei maig is birják.

Uher Ödön budapesti fényképész felvétele.

Petőfi-utca Nagy-Kanizsán.

A Batthyány család örökös viszályokban állott Kanizsa polgáraival, kiktől elfoglaltak erdőt, rétet, földet, sőt megkísérelték urbárium alá is vetni őket.

A város régi levéltára majdnem teljesen elpusztult a sok viszontagságban. — A török uralom alatt senki sem gondoskodhatott róla, utóbb a megyében portyázó kurucok és labanczoktól kellett ótalmazni s e végből a levéltár egy részét Csáktornyára szállítani, — a későbbi időkben pedig a gyakori tüzesetek és folytonos hurczolkodás folytán az oklevelek elkallódtak.

Leégett 1779-ben a városház is, és ettől fogva egész 1787. esztendőig, mikor az új városház felépült, — a tanács a *városi ispita-házban* (kórház helyiségeiben) tartotta üléseit. (A mostani városház pedig 1874. évben épült 200 ezer forint költséggel.)

A város nagy erőfeszítéseket tett, hogy önálló szabad királyi várossá lehessen. E czélból igen sokszor, nevezetesen 1739-ben, majd 1742-ben, azután 1791-ben deputatiókat küldött a magyar királyhoz Bécsbe. A király aztán elrendelte a vármegyének és később a Batthyány hercegeknek ez ügybeni meghallgatását, de ezek mindig megtudták akadályozni Kanizsa óhajításának teljesedését. (Legutóbb pedig 1891. márczius 12-én folyamodott az országgyű-

léshez, hogy a törvényhatósági városok sorába helyeztessék, de a gyakori ministeri változások következtében a kérvényt az irattár pora fődte be.)

A francia háborúk idején *polgár őrséget* állított fel a város a francziák ellen (1809-ben), az 1848-iki forradalom alatt pedig *nemzetőrséget*. Ekkor vad szerezsánok raboltak és féktelenkedtek Kanizsán, s kívülők a várost megsarcsolták (8000 frttal) a császári katonák is.

Kanizsa régi erősségének abban állott kiváló fontossága, hogy posványban és sárban feküdt s így megközelíthetlen volt. A török elől behuzódott a megriasztott nép a 30 kilométer kiterjedésű, fákkal és bokrokkal benőtt mocsárba, hol csikkal, hallal és madártojással táplálkozott. E völgynek talaja — hol a régi mocsár feküdt,

Uher Ödön fényképe

Hársfasor Nagy-Kanizsán a Csengeri-utczában.

— a sok vízlevezetés után is még száz évvel ezelőtt oly süppedő volt, hogy benvesztek disznók és szarvasmarhák.

A végvár megszüntetése után Kanizsa arra törekedett, hogy a mocsarat és sarat eltüntesse, és a várost, miként régen volt, — a vidék centrumának megtartsa. A nagy kiterjedésű mocsaras völgyet az összes birtokosokkal közös költségen csatornáztatták, a vizet elvezették és a talaj kiszáritása után a berki mostani pompás réteket megteremtették.

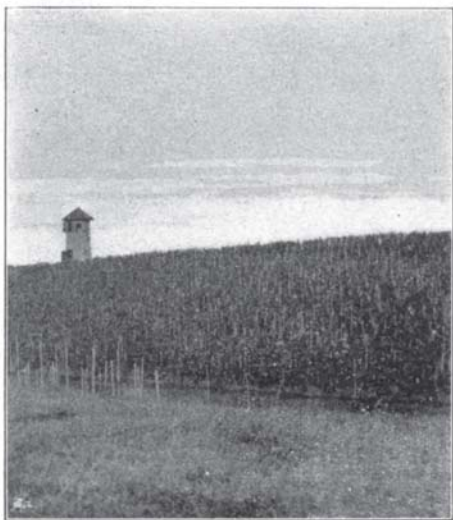
Kő nincsen Kanizsa vidékén. Kongó-téglával (klinkerrel) rakták ki tehát az egész várost, melylyel a régi Kanizsának főismeretetőjét, a végtelen sarat eltüntették.

Szorgalommal és munkával sikerült Alsó-Pannónia kereskedelmének góczpontjává tenni Kanizsát, mely Fiume és Triesten át a tengerrel, nemkülönben a monarchia fővárosaival Budapesttel és Béccsel egyenes vasuti összeköttetésben áll épügy, mint az osztrák örökostartományokkal, Bosniával és a Balkán államokkal.

Tüneményszerűen emelkedett Kanizsa a modern kényelmes városok sorába. Levegőjárta utczái oly szélesek, — akár főutcáját akár pedig a külső utcákat, például a Petőfi- vagy az alsó magyar-utcát nézzük, — hogy beillenek tereknek. Két katolikus temploma szintén nagy térségen áll.

Esténként a villam-fény mellett ezrenként sétál a főbb utcákon

a város lakossága. Az egészségi állapot kitünő, miben nagy része van azonkörülménynek, hogy a város két végén (a volt vár helyén és Sáncz falu mellett) szakadatlan széljárás van, mely a város levegőjét tisztítja és egészségessé teszi. El is került 1855. évtől fogva minden kolera a várost.

Halis István fényképfelvétele.

Gördövényi szőlő egy részlete.

A Csengery-utcában oly pompás hársfasor van, hogy alig engedni látni a mellette levő házakat. A kegyesrend vezetése alatti főgymnasium pedig egy csöndes park közepén áll a város legmagasabb pontján.

Kanizsa város polgármestere (1878. óta) *Babochay György*, főjegyzője *Lengyel Lajos*, kik különösen a város gazdasági ügyeinek rendbentartásával és vagyonának gyarapításával szereztek érdemeket. A polgármester a nemesebb fajú gyümölcsök meghonosítása végett egy városi gyümölcsöskertet alapított (1887-ben), később pedig, mikor a filloxera közeledése folytán attól kellett félnünk, hogy a városi polgárság főjövedelmi forrása, a bortermés, tönkremegy, megalkotta (1890-ben) a *Gördövényi szőlőhegyet*, mely immunis homokba ültetett mintaszőlőből áll. Az előbbi petroleum világítás helyett pedig (1894-ben) villamvilágítást hozott be. Polgármestersége alatt az újabb időben épültek: a városi kórház (1884-ben) 116076 frt 46 kr. költ-

séggel, a *honvéd laktanya* (1886-ban) 165856 frt 65 kr. és a közös hadsereg részére *kaszárnya* (1890-ben) 406755 frt 13 kr. költséggel. Újabb iskolai építkezésekre kiadatott 95895 frt 26 kr. s a főgymnasiumhoz most építenek egy teljesen új szárny-épületet. Az utcák klinkerezése került 177691 frt 57 krba. Tanügyre a városnak évenként 53897 frt 47 kr. kiadása van. Új vágóhidnak építése iránt pedig tárgyalások folynak már huzamosabb idő óta.

Nagy-Kanizsa rendezett tanácssal bíró városnak népessége (az 1890. évi népszámlálás szerint) 20619 lélekből áll, kik 2083 házban laknak.

Nemzetiségre nézve a lakosság majdnem teljesen magyar, t. i. 19118. Más nemzetiségű csakis 1501 lakik Kanizsán, kiknek számaránya a következő: német 954, tót 35, oláh 8, horvát 315, szerb 9, vend 17 és egyéb nyelvű 163 lakós.

Vallásra nézve van Nagy-Kanizsán római katolikus 16561, görög katolikus 13, örmény katolikus 1, görög keleti 14, luteránus 302, kalvinista 155, és izraelita 3573 lélek.

A város képviselő-testülete 206 tagból áll.

H

év

könyv

AMIG TÜNDÉREK JÁRNAK KÖZÖTTÜNK...*

A sors összedöntött egy-egy tornyot, sőt néha egész bástyákat légváraikból. Azután a változott politika miatt kiesett a programból a „tobákos németek“ égberöpitése. Közben Vész Sirály meghalt. Arany Súlyom azonban szerencsésen átlépte a „*Tündéream Regnum*“ határát, és neki megengedettett érteni a madarak beszédét.

Ez pedig történt így:

Már befejezte jogi tanulmányait Arany Súlyom, mikor égbekiáltó méltatlanság érte.

Iréнке ugyanis a megye-bálon neki ígérte a *második négyest*, melynek valami titkos jelentősége volt akkoriban. Elhangzott a „nyitány“, felállottak a párok, s Arany Súlyom nem jelentkezett. *Iréнке* pedig ahelyett, hogy megvárta volna, míg Arany Súlyom a szomszédos teremben bekeblezi azt a pár pohár bort, melyet okvetlenül meginnia kellett a haza jóvoltáért, fogott magának másik gavalért, és azzal járta el a négyest.

Arany Súlyom mit tehetett nagy bánatában? Elment a *fekete iskolába*, hol megtanítanak elviselni a sors csapásait. Kispap lett.

A teológia iskolájában minden fekete: az ablakok, ajtók, padok, a tanító-magisterek

*Halis István: Hajnal van! Elbeszélések. 2. kiad. Nagykanizsa, Fischel Fülöp Könyvnyomdája, 1902. 200 p. A részlet a kötet 192-200. oldalairól való.

talárja; sőt még a kispapok is fekete reve-
rendában járnak.

Még pedig azért fekete minden, hogy
semmiféle világi hívság a figyelmet el ne
vonja a studiumoktól, melyekben megvan a
világ összes tudománya. Bennök van, mikép
lehet megérteni Isten akaratát.

Arany Sólýom napokon, sőt egész éjsza-
kákon keresztül a régen porladozó tudós
atyáknak könyveit tanulmányozta, csakhogy
felejtse. Néha majd szétszakadt feje a tul-
ságos tanulás miatt. Később már okulát kel-
lett viselnie, hogy szemei kibirják az éjjeli
olvasást. „Püspök lesz belőle, bizonyosan
püspök lesz, meglássátok!“ susogták a többi
kispapok.

Egyik nap arannyal-szegett levelet hozott
neki a posta. Remegve nyitotta fel, mert is-
merősnek tetszett az irás. A levélben meg-
írták, hogy egy kövér erszényű pohos ember
eljegyezte Irént.

E tudósítás alaposan megzavarta Arany
Sólýmot. Hogy elfelejtse a dolgot, azért egész
éjjel olvasott egy régi dohos könyvből.

A könyv lelkekről, szellemekről, ördögök-
ről szólt, és a kezdőbetük piros festékkal
(vagy talán vérrel) voltak írva. Megvolt

S-

könyv

H

é

könyv

benne, hogyan tehetjük magunkat az emberek előtt láthatlanná, vagyis miképpen vetkezzük le a testről a bűnöket.

Gyertyája már tövinél égett, szemüvegét is kellett minduntalan törölgetni, még sem hagyta abba az olvasást.

Éppen új fejezet következett, melynek kezdőbetűje egy kicsifrázott J. volt. Arany Sólyom pillanatra elmélázott.

Hát egyszer csak picike emberkét lát az J. betű tetejében. Az egész nem lehetett nagyobb egy babszemnél. Messziről jöhetett, mert zihált, és szárnyaival friss levegőt hajtott arcára. Ugy bizony! voltak szárnyai is: finomak mint a pókháló, recézettek, mint a szitakötőé, s ezüst gyanánt csillogtak a gyertya lobogása mellett. Ugy ült az J. betűn, mint valami lóháton, s harangozott a lábaival.

A csöpp lény ránevetett Arany Sólyomra, és megszólalt: „Hiába forgatod a bölcsek iratait, csodákat nem tanulsz! Hanem én megsajnáltam sanyargatásaidat s azért jöttem, hogy megmondjam, miképp tudhatod meg a természet titkát, mely után annyira töröd magadat!”

Arany Sólyom először elbámult. aztán azt morogta magában: „Eh! kápráznak szemeim, hiszen nincsenek tündérek!”

A kicsi lény hunyorított szemeivel és újra kacagott: „Mindannyian ilyenek vagytok ti, kik kanállal eszitek a bölcseséget: nem hisztek abban mi szemeitek előtt van!”

Arany Sólyom fejében birkózni kezdett a tudomány a látomással. A tündér pedig mintha csak olvasta volna gondolatait, azt mondta: „Sose töprenkedjél fölöttem! Én csupa jóindulatból szálltam hozzád, hogy megtanítsalak elérni amit kívánsz. Tartsd ide füledet, és figyelj mit mondok: harmatos gyöngyvirágot ha neked ajándékoz Iréne napján hajnalhasadáskor egy leány, aki teki-vüled senkit sem szeret a kerek világon, akkor tudni fogod, a természet titkát, s megérted a madarak beszédét. Szemeidből látom, hogy desperálsz az eljegyzés miatt. Cseppet se busulj e fölött! Csak eredj haza, a többi magától jön. De a bűbáj csak addig tart, míg szivedben helyt nem adsz nemtelen érzésnek. Jól vigyázz tehát magadra, és fékezd kívánságaidat atyámfia! Szervusz!”

Ismét kacagott, és eltűnt, mintha elfújták volna. Arany Sólyom csupán gyenge suhintást hallott, mintha a nyitott könyv lapjait szellő forgatná. Körülnézett: a pilinkó manó nem volt seholsem. Kereste az J. betűt; végig

könyv

H

év

könyv

forgatta a könyvet, hátha elbujt a lapok közé; nem találta.

A tüneménytől még akkor is kápráztak szemei, mikor lefeküdt. Ámde nem volt képes elaludni. Mintha tűz szaladgált volna végig a testén. Egyszerre eszébe jutott, hogy nemsokára Iréne napja van. Aztán afölött is tépelődött, hogy látta-e valóban a tündért, vagy talán elszundított és álmodta az egészet? Az is felvillant agyába, hátha megbolondult?

Elég az ahhoz, hogy nem volt maradása. El kellett jönnie a szemináriumból; valami láthatlan erő húzta. Jókora felkelt, mindenét belegyömszölte ládájába, és az elüljárók marasztalása dacára eljött haza. Otthagyta a bizonyos püspöki székét.

És itthon legsürgősebb tennivalója az volt, hogy Irént feleségül vegye. A pohos bácsinak mindjárt kiadták az utat. Mehetett másfelé leánynezőbe.

Az új házas-pár csöppet sem aggódott afölött, hogy miből fognak megélni: „Mert aki eteti a lég madarait, és ruházza a mezők liliomait majd gondot visel rájuk is!”

Gond nélkül sétálgattak már reggel az erdőben. Köröttek minden mosolygott, ragyogott. Nyul ugrott fel, s bolond fickándozásokat

mívelt előttük. A tisztáson egy őzike bámult rájuk szelid szemével. Lábaikat simogatták az erdei virágok, s fejük felett a fák lombjai egymásra borultak.

Láthatlan tündérek szellő gyanánt suhogtak mindenfelé a fényes levegőben. És Arany Sólyom csodálkozva vette észre, hogy érti mit énekelnek a repkedő madarak, tudja mit suttognak a szellőtől ingatott virágok. A *fülemile* ilyenformán csattogott:

„Szeressetek !
Mert rövid ám a tavasz:
Siessetek, siessetek!“

Egy karcu ragyogó madár pedig, a *bubos banka*, előttük sétált föl-alá, s nagy bőbitáját legyező-módra szétnyitván, méltóságosan üdvözölte őket, és annyira hajlongott, hogy vékony csőre a földet érintette.

Az *arany-rigónál* pláne annyira ment a barátkozás, hogy igyen kiabált:

„A házadba tótot, — asszonyt a szivedbe: sohase ereszd be!“

Határtalan boldogság állandó tanyát ütött Arany Sólyom szívében. Mindig Irénnel foglalatoskodott, s folyton afölött tőprenkedett : hogyan szerezzen örömet neki.

S-

könyv

H

é

könyv

Az udvarban büszkén sétálgató gólya elnézegette a töprenkedőt. Egyszerre a gólyának eszébe jutott valami, a fejével bólintgatott, mintha azt mondaná: „Jól van, tudom már!“ Majd hátravetette tudós fejét, és tisztán, érthetően kelepelte:

„Lesz gyerek, — szép gyerek, — nagyfejű gyerek!“

Nemsokára aztán beállított Arany Sólyomékhoz: meghozta Lacit, kit nagy örömmel fogadtak.

Laci egy-kettőre megtanult pötyögni és tipegni. Ekkor aztán szakadatlan vidámságot szerzett szülőinek, kik magukhoz átszalogatták a tulsó soron kéregető koldusokat is, csak-hogy Lacika fillért adhasson „a kódisz bácinak.“

Emellett a szorgalmas munkásság folytán emelkedett a jövedelem. Házat is vettek maguknak, és kényelmesen éltek. Persze új butorzatot is kellett beszerezni és ezüst asztali szereket bevásárolni. Most már a kaput zárva tartani kellett, nehogy a kolduló rosz emberek valamit elcsenjenek a drága holmiból.

Lassankint szaporodott a kiadás. Az aszszony kényszerült finoman ruházkodni, inast tartani, néha kocsikázni, *Rivierán* majd

Norderneyben nyaralni, szóval „rangjához illően“ élni. Mindez sok pénzt nyelt el.

Ezért az asszony fokozottabb munkásságra ösztökélte folyton az urát. És Arany Sólyom valósággal nekifeküdt a munkának. Felhasználta minden percet, hogy vagyont gyűjtsön. Nem lehet eltagadnunk, hogy törekvéseiben nem kísérte az alperesek rokonszenve.

Több esztendő multával egykor elálmosodott munkaközben, és akkor újra megjelent előtte a miringó tündér. Ráröpült a tintatartóra, összecsucsorította száját, és gunyosan füttyülte az arany-rigó nótáját: „Asszonyt a szivedbe, sohase ereszd be!”

Közben felkacagott, és azt kiáltotta: „Hát asszony diktál, atyámfia, hé?”

Majd pedig felemelte mutatóját a makányi ember, és fontoskodva morogta: „Elköttyavetélted sok szegény embertársad vityillóját, tele van szived pénz és gazdagság utáni vágygal: azért nem lehet értened többé a madarak énekét! Amice, szervusz!”

Mire Arany Sólyom felnyitotta szemeit, a pilinkó lény eltűnt.

Ekkor jutott csak eszébe a régi intés: „Ejnye ni, teljesen megfeledkeztem a dologról! Hanem azért is kihallgatom még egyszer

könyv

H

év

könyv

a madarak beszédét!“ gondolta magában *Kovács Kálmán ügyvéd*, ki már azt is elfelejtette, hogy valamikor még Arany Sólyomnak hívták.

Fogta magát, kísértált az erdőbe. Gyalog ment, hogy a fuvart megtakarítsa.

Utközben eszébe jutott valami. Leakasztotta mellényéről a vastag aranyláncot, újjáról lehuzta a gyémántos gyűrűt, és elrejtette őket belső zsebébe. Az ember nem lehet eléggé óvatos. Hátha rablóval találkozik?

Ott künn az erdőn susogott a *szellő*, mire azt morogta vándorunk: „Kár, hogy alsóinget nem huztam; még bizony meghülök!“ A *fű* zizennésére a széna-termés jutott eszébe, a bukfencező *nyulat* pecsenyének szerette volna hazavinni, a *csalogány* a tavasz elmulta óta nem énekelt, az *arany-rigó* gunyos füttye dühösítette; a *banka* pedig fa mögé huzódott, amint meglátta az erdei látogató pocakját, és onnan kiabálta: „Hupp! hupp! hupp!“

A madarak zengtek, a falevelek suttogtak mindenütt az erdőben. Hasztalan. Ezt a beszédet immár nem volt képes megérteni az ügyvéd ur, mert szívéen pénz uralkodott!